

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო
უნივერსიტეტი

სოციალურ და პოლიტიკურ მეცნიერებათა ფაკულტეტი
პოლიტიკის მეცნიერება

ბეჟანი სურგულაძე

საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენის საკითხი
2008, 2012-2016 წლების პარტიათა პროგრამებში

ნაშრომი შესრულებულია საჯარო მმართველობის მაგისტრის აკადემიური
ხარისხის მოსაპოვებლად

ნაშრომის ხელმძღვანელები: თამარ ქარაია
ლია თეთრაძე

თბილისი, 2017

ანოტაცია

ნაშრომი მცდელობაა დაადგინოს საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენის საკითხი 2008, 2012-2016 წლების საქართველოს პოლიტიკურ პარტიათა პროგრამებში, რამდენად გამოკვეთილია პოლიტიკური პარტიების მთავარ საარჩევნო პროგრამებში ეს მეტად უმნიშვნელოვანესი საკითხი, რომელიც ჩვენი სახელმწიფოსათვის რჩება ჯერ კიდევ მოუგვარებელ ერთერთ პრიორიტეტულ პრობლემად.

კვლევა ჩატარდა როგორც თეორიული მიმართულებით ისე პრაქტიკული კითხვარების საშუალებით, ლიტერატურის მიმოხილვის საფუძველზე ჩამოყალიბებული ჰიპოთეზები დადასტურდა კვლევის შედეგად მიღებული მონაცემების მეშვეობით. კვლევაში გამოყენებულია თვისებრივი მეთოდები, როგორცაა სიღრმისეული ინტერვიუ და მეცნიერულ პრაქტიკაში არსებული კვლევების ანალიზი. ინტერვიუები ჩაიწერა ხელისუფლებაში მყოფი პარტიისა და მთავარი ოპოზიციური პოლიტიკური პარტიების წარმომადგენლებთან. ჩვენს მიერ ჩატარებული და შესწავლილი კვლევების საფუძველზე გამოიკვეთა გარკვეული ფაქტორები, რაც პოლიტიკური პარტიების პროგრამებში ძალიან სპეციფიურად და განსხვავებულად არის ასახული, რაც გულისხმობს იმას რომ პოლიტიკური პარტიები სხვადასხვანაირად განიხილავენ ტერიტორიული მთლიანობის საკითხს და უმრავლეს შემთხვევაში ამ საკითხს მეტად გაუაზრებლად უყურებენ. ზოგი პარტიის პროგრამაში საერთოდ ვერ შეხვდები ამ საკითხზე მონაცემებს. მმართველი პარტიის და ძირითადი ოპოზიციური პარტიების შემთხვევაშიც არ გვაქვს ბოლომდე ჩამოყალიბებული რეალური სამოქმედო დეტალური გეგმები და საკითხი მათ პროგრამებშიც შედარებით ნაწილობრივ და ზერელედ არის ასახული.

კვლევაში გამოიყოფა: დამოუკიდებელი ცვლადი - პოლიტიკური პარტიების პროგრამებში ტერიტორიული მთლიანობის ხედვის განსხვავებულობა და ხარისხი, დამოკიდებული ცვლადი - ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენის შესაძლებლობა პოლიტიკური პარტიების პროგრამების მიხედვით და შუალედური ცვლადი - პოლიტიკური პარტიის წევრების დამოკიდებულება პოლიტიკური პარტიების პროგრამებში შეტანილი ძირითადი საპროგრამო საკითხების მიმართ. კვლევაში დადასტურებულია ჰიპოთეზა, რომ საქართველოს პოლიტიკური პარტიები ბოლო პერიოდის 2008, 2012, 2016 წლების საარჩევნო პროგრამებში გარკვეულ ადგილს უთმობენ ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენის საკითხს და ცდილობენ დაასაბუთონ ამ საკითხის პრიორიტეტულობა.

საკვანძო სიტყვები: საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობა, პოლიტიკური პარტიების პროგრამები, ტერიტორიული მთლიანობის გადაჭრის გზები და პერსპექტივები.

საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენის საკითხი
2008, 2012-2016 წლების პარტიათა პროგრამებში

სარჩევი

სარჩევი

შესავალი

ნაწილი I

თავი I: კვლევის დიზაინი.....

1.1 კვლევის საგანი და საკითხის
აქტუალობა.....

1.2 საკვლევი მიზნები და
ამოცანები.....

ნაწილი II

თავი II: ლიტერატურის მიმოხილვა.....

ნაწილი III

თავი III: კვლევის შედეგები

3.1 პოლიტიკური პარტია ერთიანი ნაციონალური მოძრაობის ხედვა
საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენის მიმართ
.....

3.2 პოლიტიკური პარტია ქართული ოცნების ხედვა საქართველოს
ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენის
მიმართ.....

3.3 საქართველოს სხვა პოლიტიკური პარტიების ხედვა საქართველოს
ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენის
მიმართ.....

3.4 აფხაზური პოლიტიკური პარტიების ხედვა კონფლიქტის
დარეგულირებისა და საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენის
მიმართ.....

3.5 საქართველოს მეცნიერებაში არსებული ხედვები საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენის მიმართ.....

3.6. საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენის პერსპექტივები.....

თავი IV: მონაცემების ანალიზი

დასკვნა

გამოყენებული ლიტერატურა

დანართი

შესავალი

საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენასთან დაკავშირებული საკითხების და არსებული პოლიტიკური პარტიების ხედვა მის მოგვარებასთან დაკავშირებით და საერთოდ კონფლიქტების მართვასა და დარეგულირებასთან დაკავშირებული პრობლემების შესწავლა ყოველთვის აქტუალური იქნება ჩვენი ქვეყნისათვის, რადგან სახეზე გვაქვს მოუგვარებელი კონფლიქტები და ამასთან ღიად რჩება საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის საკითხი. საბჭოთა კავშირის არსებობის ბოლო წლებში, კავკასიაში გაჩნდა ეთნიკური დაპირისპირების მრავალი კერა. მათ შორისაა ქართულ-აფხაზური და ქართულ-ოსური ეთნოპოლიტიკური კონფლიქტები, რომელიც დღემდე მოუგვარებელი და გაყინული კონფლიქტებია. კონფლიქტები და ლოკალური ომები, ეკონომიკურ კრიზისთან ერთად, დამახასიათებელ ნიშნად იქცა პოსტსაბჭოთა სივრცეში არსებული სიტუაციისა. სახელმწიფოთა უმრავლესობა, ძირითადად პატარა და საშუალო ქვეყნები, გარკვევით უჭერენ მხარს და ითვალისწინებენ საერთაშორისო სამართლის ნორმებს, მათ შორის ერთა თვითგამორკვევისა და ტერიტორიული მთლიანობის პრინციპს. მაგრამ როგორც კი, პოსტსაბჭოთა სივრცეში სახელმწიფო წარმონაქმნებმა, ეროვნულმა უმცირესობებმა დაიწყეს ამ პრინციპების სათავესოდ გამოყენება, გაჩნდა დიდი პრობლემა ეთნოპოლიტიკური კონფლიქტების სახით. საერთაშორისო თანამეგობრობამ თავის დროზე, მისი თავიდან აცილების თვალსაზრისით სამწუხაროდ, შესაბამისი ყურადღება არ მიაქცია. ამიტომ ეთნოპოლიტიკური კონფლიქტები, დღეს მხოლოდ განვითარებადი ქვეყნების პრობლემა არ გახლავთ, არამედ დემოკრატიული და განვითარებული სახელმწიფოების პრობლემაცაა. ჩვენი სახელმწიფოსთვის ამ შემთხვევაში აფხაზეთისა და ცხინვალის რეგიონის კონფლიქტები არის გაყინულ ფაზაში, რომელიც მოითხოვს ისეთ გადაწყვეტას, რომელიც მისაღები უნდა იყოს, როგორც ქართველებისთვის, ისე აფხაზებისა და ოსებისათვისაც. საქართველოს განდგომილი რეგიონები და

მასთან ერთად სხვა მისი მსგავსი სუბიექტები უმრავლეს შემთხვევაში აპელირებენ საერთაშორისო სამართლის ისეთი პრინციპით, როგორცაა ერთათვითგამორკვევის უფლება. სამწუხაროა, რომ საერთაშორისო დოკუმენტებში კონკრეტულად არ არის განსაზღვრული, რომელ ხალხს აქვს უფლება ისარგებლოს თვითგამორკვევის უფლებით და რომელს - არა. ეს, თავის მხრივ, ქმნის ხელსაყრელ სიტუაციას, რომ აფხაზებმა და ოსებმა აღნიშნული გაურკვევლობა თავის სასიკეთოდ გამოიყენონ და მოითხოვონ საერთაშორისო აღიარება. მიუხედავად იმისა, რომ ეს ეწინააღმდეგება თანამედროვე საერთაშორისო სისტემის უმნიშვნელოვანეს პრინციპს, როგორც გახლავთ ტერიტორიული მთლიანობა.

ცნობილია, რომ რუსეთმა ყველაფერი გააკეთა კონფლიქტის გასაღვივებლად და დასაწყებად, მერე გასაყინად და, რაც ყველაზე მთავარია, მისი მოგვარების ყველანაირ მცდელობას „ვეტო“ დაადო. 2008 წლის აგვისტოში კიდევ მერამდენედ მოახერხა ომის პროვოცირება, განახორციელა სამხედრო ინტერვენცია და სცნო აფხაზეთის ე.წ. „დამოუკიდებლობა“. რამაც კონფლიქტის მოგვარების პერსპექტივა ჩიხში შეიყვანა და სხვა რეალობის წინაშე დაგვაცენა. თავის მხრივ კი, პრობლემის გადაჭრის გზების ძიება კიდევ უფრო გაართულა. როგორც ცნობილია 1994 წლიდან მიმდინარეობს კონფლიქტის მოგვარებასთან დაკავშირებული შეხვედრები, მოლაპარაკებები ადგილობრივ თუ საერთაშორისო დონეზე. თვით ევროკავშირის საბჭომ, 2008 წლის 2 დეკემბრის გადაწყვეტილების საფუძველზე, ევროკავშირის ისტორიის მანძილზე, პირველად საჭიროდ ჩათვალა ჩართულიყო შეიარაღებული კონფლიქტის მოგვარებაში და ჰაიდი ტალიავინის (შვეიცარიელი დიპლომატი) ხელმძღვანელობით შექმნა „საქართველოში მომხდარ კონფლიქტთან დაკავშირებული ფაქტების დამდგენი დამოუკიდებელი საერთაშორისო მისია“, როგორც კონფლიქტის შემდგომი პერიოდის პოლიტიკური და დიპლომატიური მოწესრიგების მექანიზმი, მიუხედავად ამისა ამან, პრობლემა

ვერ მოაგვარა და კონფლიქტის დარეგულირების პროცესმა პროგრესი ვერ განიცადა, სამწუხაროდ, ეს ტენდენცია გრძელდება დღემდე.

დღეისათვის და მომავალშიც მსოფლიოსთვის ერთ-ერთ მთავარ გამოწვევად ეთნოკონფლიქტები დარჩება, ამიტომ საერთაშორისო თანამეგობრობას იმაზე მეტად გააქტიურება და ჩართულობა მართებს აღნიშნული პრობლემების ხელშეწყობისა და მოგვარებისათვის, ვიდრე აქამდე. საჭიროა, ჩვენი მხრიდან მოვძებნოთ კონსესუსის და არსებული რეალობიდან გამომდინარე, პოლიტიკური და კონფლიქტური პროცესების მართვისა და შეთანხმების მიღწევის რეალური ბერკეტები, რაც ორივე მხარისთვის იქნება მისაღები. თუ გვინდა მოვაგვაროთ კონფლიქტი, მაშინ აუცილებელია ორმხრივად შეცდომების აღიარება და დათმობა, რაც შექმნის პირობებს მოძმე ერების თანაცხოვრების, წინსვლისა და განვითარებისათვის. საქართველო ვალდებულია აფხაზეთს და ცხინვალის რეგიონს შესთავაზოს ურთიერთთანაცხოვრების ის მოდელი, რომელიც მისაღები იქნება ორივე მხარისათვის, მაგრამ აფხაზეთს და ოსებს ვალდებულნი არიან თავიანთი მზაობა, კონსტრუქციული მიდგომა და კონსესუსის კულტურა წარმოაჩინონ და კონფლიქტის დარეგულირებას რეალურად შეუწყონ ხელი, რადგან ეს მათ სასიცოცხლო ინტერესებშიც უპირობოდ შედის. ასეთი ორმხრივი მზაობისა და მიდგომის შემთხვევაში საერთაშორისო თანამეგობრობაც აქტიურად ჩართვება სწორად შერჩეული მოდელის განხორციელებაში, ამ მიდგომას, რუსეთმაც უნდა დაუჭიროს მხარი, რადგან ის ოფიციალურად აცხადებს, რომ ზრუნავს აფხაზეთზე და ე.წ. სამხრეთ ოსეთზე აფხაზეთზე და ოსებზე. სხვა შემთხვევაში უფრო თვალსაჩინო იქნება და კიდევ ერთხელ დადასტურება იმისა, რომ რუსეთი ხელიდან არ უშვებს მის მიერ ოკუპირებულ აფხაზეთს და მისი „დამოუკიდებელ სახელმწიფოდ“ ცნობა უბრალო ფიქციაა.

აღნიშნულ ნაშრომში შემდეგი საკითხებია მიმოხილული: პირველ ნაწილში წარმოდგენილია კვლევის დიზაინი, კვლევის საგანი და საკითხის

აქტუალურობა, აგრეთვე კვლევის მიზნები და ამოცანები, ცვლადები და ინდიკატორები. ამასთანვე ნაშრომში განხილულია კვლევის ჰიპოთეზა, საკვლევო კითხვები. გარდა ამისა, წარმოდგენილია თეორიული ჩარჩო და კვლევის მეთოდოლოგია. მეორე ნაწილში საუბარია აღნიშნული თემის გარშემო არსებულ ლიტერატურაზე, აღწერილია მოტივაციის თეორიები და მასთან დაკავშირებული საკითხები; მესამე ნაწილში კი წარმოდგენილია ჩატარებული კვლევის შედეგები. კვლევა განხორციელდა მოქმედი მმართველი პოლიტიკური პარტიებისა და ძირითადი ოპოზიციური პოლიტიკური პარტიების პროგრამებისა და მათი წარმომადგენლების გამოკითხვის საფუძველზე. კვლევის მიზანს წარმოადგენდა დადგენილიყო რა ადგილი და როლი უჭირავს პოლიტიკური პარტიების პროგრამებში საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენის საკითხს და რამდენად სწორად განსაზღვრავენ ისინი საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენის შესაძლებლობებს საგარეო და საშინაო პოლიტიკაში არსებული რეალობის გათვალისწინებით, რამდენად რეალურია საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენის პერსპექტივები.

ნაწილი I

თავი I :კვლევის დიზაინი

1.1 კვლევის საგანი და საკითხის აქტუალურობა

თემის კვლევის საგანია საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენის საკითხი პოლიტიკური პარტიების პროგრამების მიხედვით, ხოლო თემის აქტუალობა განპირობებულია თანამედროვე მსოფლიოში მიმდინარე მსოფლიოში სხვადასხვა ქვეყნების ტერიტორიული მთლიანობის დარღვევისა და ეთნოპოლიტიკური პროცესების მზარდი მნიშვნელობით. მსოფლიოში დღეს, პოლიტიკური თუ სამეცნიერო თვალსაზრისით, ერთ-ერთ ყველაზე მწვავე და აქტუალურ პრობლემას წარმოადგენს, რეგიონული თუ ეთნიკური კონფლიქტების დარეგულირება და ამ საქმეში არანაკლებ მნიშვნელოვანია

საქართველოს პოლიტიკური პარტიების პროგრამებში ტერიტორიული მთლიანობის საკითხი და მათი ხედვა კონფლიქტის დარეგულირების საქმეში. კონფლიქტები და მათი გამომწვევი მიზეზები, საერთაშორისო დონეზე, ყოველთვის განსაკუთრებული კვლევის საგანს წარმოადგენდა. თანამედროვე მკვლევართა ინტერესი ეთნოპოლიტიკური კონფლიქტების კვლევისადმი ამიტომაც ერთობ გაორმაგებულია.

1.2.საკვლევი მიზნები და ამოცანები

საქართველოში აღნიშნულ თემატიკასთან დაკავშირებით ნაკლებადაა შესაძლებელი ხელშესახები კვლევისა თუ ანალიზის მოძებნა, შესაბამისად, სამაგისტრო ნაშრომში წარმოდგენილი საკითხებისადმი ჩვენი ინტერესი გამოიწვია საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენასთან დაკავშირებით არსებულმა წინააღმდეგობრივმა პრობლემებმა. შესაბამისად ჩვენი კვლევის საგანია საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენის საკითხი საქართველოს პოლიტიკური პარტიების პროგრამებში 2008, 2012, 2016 წლების არჩევნებზე. საკითხის უკეთ გააზრებისათვის მიზნად დავისახეთ წინ წამოგვეწია: 1. პოლიტიკური პარტია ერთიანი ნაციონალური მოძრაობის ხედვა საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენის მიმართულებით; 2. პოლიტიკური პარტია ქართული ოცნების ხედვა საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენის მიმართულებით; 3. საქართველოს სხვა პოლიტიკური პარტიების ხედვა საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენის მიმართულებით; 4. აფხაზური პოლიტიკური პარტიების ხედვა კონფლიქტის დარეგულირებისა და საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენის მიმართულებით; 5. საქართველოს მეცნიერებაში არსებული ხედვები საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენის მიმართულებით; დასკვნით 6.

ქვეთავში კი წარმოდგენილია საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენის პერსპექტივები.

ანალიზისათვის საჭირო საკვლევი კითხვა შემდეგში მდგომარეობს:

2008,2012-2016 წლების პარტიათა პროგრამებში ასახული სტრატეგია არის თუ არა კონფლიქტების მოგვარების რეალური საფუძველი?

ამდენად ჩვენი კვლევის ძირითადი მიზანია, საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენის კუთხით პოლიტიკური პარტიების პროგრამების შესწავლა ანალიზი, წინა პლანზე წამოვწიოთ ამ საკითხის გარშემო არსებული პრობლემების ძირითადი მიზეზები და ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენის შემაფერხებელი მოვლენები. ზემო აღნიშნულიდან გამომდინარეობს ნაშრომის ძირითადი ამოცანებიც: საქართველოს დარღვეული ტერიტორიული მთლიანობის პოლიტიკური მოწესრიგების პროცესის ანალიზი; ამ საკითხის მშვიდობიანი მოგვარების მიზნით შესრულებული პოლიტიკური ღონისძიებების შეფასება.

მოცემული ნაშრომის კვლევითი ღირებულება მოიაზრებს საკითხის შესახებ არსებული სამეცნიერო პრაქტიკის გამდიდრებას. კვლევაში გამოყენებულია განსხვავებული მეთოდები და მიდგომები.ონტოლოგიური თვალსაზრით კვლევის მიდგომა პრაგმატულია, გულისხმობს, როგორც ერთი, ისე მრავალი რეალობის არსებობას. კვლევაში გამოყენებულია წერის ობიექტური სტილი. იგი ახდენს არსებული პოზიციებისა და შეხედულებების შეგროვებას, ინტერპრეტაციას და ინტეგრირებას. საკვლევი მეთოდოლოგია პლურალისტულია და არ არის შეზღუდული და იგი მიმდინარეობს პოლიტიკურ კონტექტში. ნაშრომში გამოყენებულია ლიტერატურის მიმოხილვის, ანალიზის, ლოგიკური და სინთეზის მეთოდები.

თავი II: ლიტერატურის მიმოხილვა

საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობისა და აფხაზეთ-ცხინვალის რეგიონის საკითხი დღემდე განსაკუთრებით აქტუალურია თანამედროვე პერიოდის, როგორც ქართულ, აფხაზურ, ოსურ ისე უცხოურ ისტორიოგრაფიაში. ჩვენი თემის სახელმძღვანელო ლიტერატურას შეადგენს საქართველოს პოლიტიკური პარტიების პროგრამები მაგრამ გარდა ამისა ჩვენ მოვიძიეთ და განვიხილეთ ისეთი ლიტერატურა რომელიც კარგად ასახავს საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის დარღვევისა და შემდგომ პერიოდში არსებულ მდგომარეობას.

1991 წელს გამოქვეყნდა პროფ. ჯ.გამახარიას ნაშრომი „ქართულ-აფხაზურ ურთიერთობათა ისტორიიდან“. ნაშრომის წყაროთმცოდნეობითი ბაზა საკმაოდ მდიდარი გახლავთ. საყურადღებოა, რომ ავტორს შესწავლილი აქვს აფხაზეთის ცენტრალური არქივის დოკუმენტები, საინტერესოდ აქვს გაშუქებული ქართულ-აფხაზური ურთიერთობათა ისტორიის პრობლემატური საკითხები [14].

1993 წელს მოსკოვში გამოიცა რუსი მეცნიერის ს. ჩერვონაიას წიგნი „აფხაზეთი _ 1992, პოსტკომუნისტური ვანდუა საქართველოში“ წიგნი ეძღვნება ქართულ-აფხაზურ ეთნოპოლიტიკურ პრობლემას, ავტორი მდიდარ ფაქტობრივ მასალაზე დაყრდნობით, ქართულ-აფხაზურ ურთიერთობათა ისტორიის კვალდაკვალ, იკვლევს კონფლიქტის გაჩენის მიზეზებს, გამოთქვამს თავის არაორდინალურ მოსაზრებას მისი სათავეებისა და არსის შესახებ.

1994 წელს გამოქვეყნდა პროფ. თ. მიბჩუანის ნაშრომი: „აფხაზური სეპარატიზმის სისხლიან ნაკვალევზე“. მასში ძირითადად განხილულია: რა იყო აფხაზეთის ომის გამომწვევი მიზეზი; უშუალოდ აფხაზეთის ომში მომხდარი არაადამიანური სისასტიკის მაგალითები; ჩრდილო კავკასიელთა სამარცხვინო მისია აფხაზეთის ომში და ა.შ.

1995 წელს გამოქვეყნდა პროფ. ლ. მარშანიას ნაშრომი „აფხაზეთის ტრაგედია“. მასში წამოჭრილია არაერთი საჭირობორტო საკითხი, გამუქებულია ქართულ-აფხაზურ ურთიერთობებში არსებული პრობლემები და გამოთქმულია მოსაზრებები ქართულ-აფხაზური ურთიერთობების აღდგენის გზებთან დაკავშირებით.

1995 წელს გამოიცა დ. სტურუას ნაშრომი: „სეპარატისტული მოძრაობა აფხაზეთში ჩვენი ასწლეულის სამოციან და სამოცდაათიან წლებში“, რომელშიც საინტერესოააა გამუქებული ნიკიტა ხრუმჩოვის ზეწოლის ფაქტები აფხაზი საბჭოთა თანამდებობის პირის მიმართ, რომელიც ეხებოდა აფხაზეთის რსფსრ-ში შესვლის მოთხოვნასთან დაკავშირებით მოხსენების დაწერას.

1996 წელს გამოიცა ლ. თოიძის ნაშრომი: „აფხაზეთის პოლიტიკური სტატუსის საკითხისათვის“ , სადაც განხილულია აფხაზეთის პოლიტიკურ სტატუსთან დაკავშირებული სადაო საკითხები.

1996 წელს მკვლევარების ე. ბატიაშვილისა და ო. გოგიაშვილის მიერ გაზეთ „საქართველოს რესპუბლიკაში“ გამოქვეყნებულ წერილში „სახელმწიფო მმართველობა: „ფედერალიზმი“ თუ „უნიტარიზმი?“ არის მსჯელობა საქართველოში ფედერალიზმისა და უნიტარიზმის პრობლემებზე.

1996 წელს რუსულ ენაზე გამოქვეყნდა ე. ხომტარია-ბროსეს ნაშრომი: „ისტორია და თანამედროვეობა. აფხაზეთის პრობლემა კონფლიქტოლოგიურ ასპექტში“, სადაც განხილულია ქართულ-აფხაზური ურთიერთობებისა და კონფლიქტის მიმდინარეობის საინტერესო საკითხები.

1997 წელს ერთ-ერთმა პირველმა, ვინც საქართველოში ფედერალიზმის პრობლემას მეცნიერული გამოკვლევა მიუძღვნა, იყო ჯანრი კაშია, სახელწოდებით „თავისუფლება და ფედერალიზმი“, სადაც ავტორი შეეცადა

დაესაბუთებინა, რომ ისტორიულად საქართველო ფედერალიზმის პრინციპებზე აგებული ქვეყანა იყო.

1997 წელს გამოიცა ჯ. გამახარიასა და ბ. გოგიას ნაშრომი: „აფხაზეთი საქართველოს ისტორიული მხარე“, სადაც დასაბუთებულია, რომ აფხაზეთი ისტორიულად საქართველოს შემადგენელი მხარეა.

1997 წელს მოსკოვში გამოქვეყნდა პროფ. გ. ლეჟავას ნაშრომი: „საქართველოსა და რუსეთს შორის. აფხაზურ-ქართული კონფლიქტის თანამედროვე ფაქტორები (XIX-XX სს.)“ გ. ლეჟავას ნაშრომში ყურადღება გამახვილებულია „მცირე ერების“ დამწერლობის რეფორმაზე. მასში გამოაშკარავებულია რეფორმის არსი და აფხაზ ისტორიკოსთა ცრუ ბრალდება ქართველთა მხრიდან აფხაზი ხალხის ეთნოკულტურული ინდივიდუალობის მოშლის მცდელობის შესახებ.

1998 წელს გამოქვეყნდა ა. მენტემაშვილის ნაშრომი: „თანამედროვე სეპარატიზმი საქართველოში ისტორიულ ფონზე“, ნაშრომში განხილულია საქართველოს რეალობაში არსებული თანამედროვე სეპარატიზმის ბუნება.

1999 წელს გამოქვეყნდა კრებული: „აფხაზეთის ლაბირინთი“, კრებულის ავტორები არიან: ვ. ყოლბაია, რ. გელანტია, დ. ლაცუზბაია და თ. ჭახრაკია. ნაშრომი ქრონოლოგიური სიზუსტით და მიუკერძოებლად ასახავს ბოლო ათწლეულებში, 1992-1993 წლებსა და შემდგომ პერიოდში აფხაზეთში განვითარებულ მოვლენებს.

1999 წელს რუსულ ენაზე თბილისში გამოიცა გაეროს განვითარების პროგრამის მიერ საქართველოში დოკუმენტების კრებული: „კონფლიქტის დარეგულირებასთან დაკავშირებული საკითხები აფხაზეთში, საქართველო“, რომელიც მიღებულია 1992-1999 წლებში. ის ძალიან საინტერესო მასალებს შეიცავს კონფლიქტის დარეგულირების გზებთან დაკავშირებით.

1999 წელს რუსულ ენაზე თბილისში გამოიცა გაეროს გენერალური მდივნის „მოხსენებების კრებული აფხაზეთში, საქართველო არსებული მდგომარეობის შესახებ 1992-1999 წლებში“, სადაც გადმოცემულია 1992-1999 წლებში აფხაზეთში შექმნილი მდგომარეობისა და კონფლიქტის დარეგულირების პროცესთან დაკავშირებული საინტერესო საკითხები.

2000 წელს საქართველოს ტერიტორიული მოწყობას და აფხაზეთს ნაშრომი მიუძღვნა მკვლევარმა გ. ხუბუამ, რომელსაც მიაჩნია, რომ საქართველოს სახელმწიფოებრივი განვითარებისთვის ყველაზე მისაღებია ქვეყნის ფედერალური მოწყობა. ავტორი აღნიშნავს, რომ „ფედერაციული მართვის სისტემა არის ერთადერთი მოდელი, რომელიც უზრუნველყოფს ქართველთა და აფხაზთა თანაცხოვრებას ერთიან საქართველოს სახელმწიფოში“.

2000 წელს გამოქვეყნდა კრებული: „აფხაზეთის საკითხი ოფიციალურ დოკუმენტებში. საქართველოს საკანონმდებლო, აღმასრულებელი ხელისუფლება, საერთაშორისო ორგანიზაციები. 1989-1999 წწ.“ ნაწილი I, აღნიშნული კრებულის შემდგენელი და მთავარი რედაქტორია ვახტანგ ყოლბაია. მასში თავმოყრილი იურიდიული დოკუმენტები ცხადად ასახავს იმ ვითარებას, რომელშიაც საქართველო იმ პერიოდში იმყოფებოდა.

ქართულ-აფხაზური ურთიერთობის თემაზე საინტერესო მოსაზრებები აქვს გამოთქმული პროფესორ თ. გვანცელაძეს. მისი გადმოცემით სისტემატურად მიმდინარეობდა შეხვედრები აფხაზურ და ქართულ არასამთავრობო ორგანიზაციებს შორის... სადაც წინ იყო წამოწეული ფედერალიზაციის საკითხი. ამ შეხვედრების შესახებ გამოსულია ცხრატომიანი მასალები – „ქართულ აფხაზური კონფლიქტის ასპექტები“.

2002 წელს გამოქვეყნდა კრებული: „რეგიონალური კონფლიქტები საქართველოში – სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქი, აფხაზეთის ასსრ

(1989-2001, პოლიტიკურ-სამართლებრივი აქტების კრებული“, კრებულის შემდგენელი და მთავარი რედაქტორია თამაზ დიასამიძე. კრებულში მკაფიოდ არის ასახული, თუ რა სიტუაცია იყო შექმნილი აფხაზეთში, როგორც პოლიტიკური, ასევე კრიმინალური თვალსაზრისით.

2002 წელს რუსულ ენაზე გამოქვეყნდა დავით ჩიტაიას წიგნი: „აფხაზური სეპარატიზმი. ისტორია და თანამედროვეობა“, სადაც შესწავლილი და გაანალიზებულია აფხაზური სეპარატიზმისათვის დამახასიათებელი ძირითადი საკითხები.

2003 წელს გამოქვეყნდა წიგნი თამაზ ნადარეიშვილის, დავით ჩიტაიასა და პაატა დავითაიას ავტორობით: „სეპარატიზმის პრობლემა საქართველოში“ სადაც განხილული და გაანალიზებულია სეპარატიზმის პრობლემა საქართველოში და ამ კუთხით წინა პლანზე წამოწეულია განსაკუთრებით აფხაზეთში განვითარებული მოვლენები, რომელმაც დიდი ზიანი მიაყენა საქართველოს ტერიტორიულ მთლიანობას.

2003 წ. გამოიცა მკვლევარ ი. გელენავას მონოგრაფია: „აფხაზეთის კულტურული ცხოვრების ისტორიიდან“, სადაც წარმოჩენილია პოლიტიკური ცხოვრების გავლენა აფხაზეთში კულტურულ ცხოვრებაზე, ასევე ნაჩვენებია აფხაზური დამწერლობის განვითარების ეტაპები, ხელშემწყობი და ხელისშემშლელი ფაქტორები.

2003 წელს გამოქვეყნდა ვლადიმერ ზარიძის ნაშრომი: „აფხაზეთი ტაბუდადებული ისტორიის საკითხები“, ნაშრომი ეხება საქართველოს ისტორიის, კერძოდ აფხაზეთის აქტუალურ პრობლემას. ავტორი გვთავაზობს ბევრ საყურადღებო მოსაზრებას, რიგ საჭირბოროტო საკითხებთან დაკავშირებით, რომელიც მეცნიერული თვალსაზრისით იმსახურებს ყურადღებას.

2004 წელს გამოქვეყნდა მკვლევარ გ. გასვიანის ნაშრომი: „აფხაზეთი XIX საუკუნის ბოლოსა და XX საუკუნეში“, ნაშრომში თავმოყრილი და განხილულია ქართულ-აფხაზური ურთიერთობების პრობლემათა მთელი სპექტრი. ამასთან აღსანიშნავია ნაშრომის მდიდარი წყაროთმცოდნეობითი ბაზა.

2004 წელს გამოქვეყნდა მკვლევარ ჯემალ გამახარიას ნაშრომი: „ზვიად გამსახურდიას პოლიტიკა აფხაზეთში(1990-1993წწ)“, სადაც ნაჩვენებია ზვიად გამსახურდიას გონივრული პოლიტიკა აფხაზეთთან მიმართებაში და ის კომპრომისული ნაბიჯები, რომელიც გადაიღვა აფხაზეთში არსებული კრიზისული ვითარების განსამუხტად.

2005 წელს გამოქვეყნდა მკვლევარების გ. გასვიანისა და თ. გასვიანის წიგნი: „აფხაზეთის ომი“, ნაშრომში ძირითადად შესწავლილი და გაანალიზებულია ქართულ-აფხაზური ომის დასაწყისი მიმდინარეობა და ომის პერიოდში განვითარებული მძიმე ვითარება და ომისგან გამოწვეული შედეგები.

2005 წელს გამოქვეყნდა მკვლევარ ჯ. ანჩაბაძის ნაშრომი: „ქართულ-აფხაზური ურთიერთობის ისტორიიდან“. ჯ. ანჩაბაძე მიიჩნევს, რომ ქართულ-აფხაზური ურთიერთობების აღდგენა უნდა მოხერხდეს მხოლოდ მშვიდობიანი გზით, გულწრფელი დიალოგით, სამეცნიერო და კულტურული ღონისძიებების ჩართვით, ინტელიგენციის აქტიური მონაწილეობით და არა სამხედრო გზით.

2005 წელს რუსულ ენაზე გამოქვეყნდა დ. ჩიტაიას წიგნი: „სეპარატიზმის პრობლემა ცენტრალურ კავკასიაში“, საარქივო დოკუმენტებისა და სხვა მასალების გამოყენებით ავტორი აანალიზებს ქართველი და აფხაზი ხალხის ურთიერთობებს. ხაზს უსვამს ბოლშევიკური რუსეთის ვერაგულ პოლიტიკას რომლის მიზანიც იყო დაეპირისპირებინა ორი მოძმე ხალხი და თვლის, რომ

სწორედ რუსული პოლიტიკის ძალისხმევით მოხდა აფხაზური სეპარატიზმის გააქტიურება.

2007 წელს გამოქვეყნდა პროფ. ზ. პაპასქირის ნაშრომი: „ნარკვევები თანამედროვე აფხაზეთის ისტორიული წარსულიდან. ნაკვეთი II. 1917- 1993“, მასში შესწავლილი და გაშუქებულია საზოგადოებრივ-პოლიტიკური პროცესები აფხაზეთში 1917 წლიდან 1993 წლის სექტემბრამდე. ნაშრომში ძირითადი ყურადღება გადატანილია ე.წ. „სადავო საკითხებზე“.

2007 წელს გამოქვეყნდა ჯ. გამახარიას რედაქტორობით სხვადასხვა ავტორთა ერთობლივი ნაშრომი: „ნარკვევები საქართველოს ისტორიიდან (აფხაზეთი) უძველესი დროიდან დღემდე“, სადაც ჩვენთვის საინტერესო ნაშრომებია მკვლევარების ი. გელენავას „აფხაზეთი 1881 წლიდან 1917 წლის თებერვლამდე“ და დ. ჯოჯუას. „აფხაზეთი საბჭოთა სოციალიზმის ეპოქაში 1938-1990წწ; „აფხაზეთი საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენის პირველ წლებში 1990-1992წწ“. და „აფხაზეთი 1992-2007 წლებში“, ნარკვევები გამოცემულია რუსულ და ინგლისურ ენებზეც. ნარკვევების გამოქვეყნება წინ გადადგმული ნაბიჯია ქართულ-აფხაზური ურთიერთობების კვლევის საქმეში.

2007 წელს გამოქვეყნდა მკვლევარ დაზმირ ჯოჯუას ნაშრომი: „აფხაზეთი 1938–2006 წლებში: რეგიონალური ისტორიული პროცესის ასპექტები“. ავტორის განსაკუთრებული კვლევის ინტერესს შეადგენს აფხაზეთის კრიზისის გენეზისი და მისი გადაზრდა ომში, 1992-1993 წწ. რუსეთ-საქართველოს ომის ძირითადი პერიპეტიები, პოსტკონფლიქტური აფხაზეთის განვითარების ტენდენციები, აფხაზეთის კრიზისის გეოპოლიტიკური და გეოსტრატეგიული განზომილება.

2008 წელს თბილისში გამოქვეყნდა კრებული „2008 წლის საპრეზიდენტო და საპარლამენტო არჩევნები საქართველოში: საარჩევნო პროგრამები“ ,

პროფესორ მალხაზ მაცაბერიძის რედაქტორობით სადაც წარმოდგენილია 2008 წლის 5 იანვრის საპრეზიდენტო არჩევნებში მონაწილე კანდიდატებისა და 2008 წლის 21 მაისის საპარლამენტო არჩევნებში მონაწილე თორმეტივე საარჩევნო სუბიექტის საარჩევნო პროგრამები. ეს დოკუმენტები მკაფიო წარმოდგენას გვიქმნის საქართველოსთვის მნიშვნელოვან საარჩევნო წელს პოლიტიკური სპექტრის ხედვებსა და პრიორიტეტებს.

2009 წელს გამოქვეყნდა საქართველოს სტრატეგიისა და საერთაშორისო ურთიერთობათა კვლევის ფონდის მიერ ავტორთა კოლექტივის ვ. ყოლბაიას, ი. ხაინდრავას, ნ. სარჯველაძის, ე. ჩომახიძის, ა. გეგეშიძის საერთო ნაშრომი „სამხედრო მოქმედებათა განუახლებლობის გარანტიები: საფრთხის მოლოდინი ქართულ-აფხაზური ურთიერთობების კონტექსტში“, ამ კრებულის ხუთ თავში განხილულია ქართულ-აფხაზური კონფლიქტის წინა ისტორია, ქართულ-აფხაზური ურთიერთობების ანალიზი ახალი რეალობის კონტექსტში და სხვა მნიშვნელოვანი საკითხები.

2009 წელს თბილისში გამოიცა აფხაზეთის უმაღლესი საბჭოს ყოფილი წევრის ნაპო მესხიას მემუარული ხასიათის წიგნი „როგორ გასხვისდა აფხაზეთი“ , ავტორი მკითხველს საშუალებას აძლევს ღრმად ჩაიხედოს აფხაზეთის ტრაგედიასთან დაკავშირებულ ნიუანსებში და გახდეს მისი თანამონაწილე.

2010 წელს იანვარში თბილისში გამოქვეყნდა „საქართველოს მთავრობის სახელმწიფო სტრატეგია ოკუპირებული ტერიტორიების მიმართ ჩართულობა თანამშრომლობის გზით“, რომელშიც საქართველოს მთავრობა შეეცადა შეემუშავებინა შერიგების ეფექტური მექანიზმი, რომელიც საშუალებას მისცემდა ქართველ, აფხაზ და ოს ხალხს ეთანამშრომლათ და განესაზღვრათ საერთო მიდგომები საკუთარი წარსულისა და ისტორიის მიმართ,

განსაკუთრებით იმ კონფლიქტის მიმართ, რომელიც განვითარდა ბოლო წლების განმავლობაში.

2011 წელს გამოქვეყნდა პროფ. გ. ანჩაბაძის ნაშრომი: „ქართულ-აფხაზური ურთიერთობების საკითხები. II ნაწილი“, ნაშრომში შესწავლილი და გაშუქებულია ქართულ-აფხაზური ურთიერთობების არაერთი პრობლემური საკითხი და შეტანილია ასევე ავტორის მიერ გამოქვეყნებული ინტერვიუები.

2011 წელს გამოქვეყნდა პოლიტოლოგ ნ. ჩიტაძის სქელტანიანი ნაშრომი: „გეოპოლიტიკა“, რომლის X თავში განხილულია ჩვენთვის საინტერესო საკითხი: საქართველოში არსებული ოკუპირებული რეგიონები და ქვეყნის ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენის პერსპექტივები.

2011 წელს თბილისში გამოქვეყნდა მალაშხიას წიგნი: „კონფლიქტების ანატომია“, სადაც ავტორი საინტერესო ჭრილში განიხილავს კონფლიქტების ბუნებას, წარმოშობის მიზეზებს და მთლიანობაში კონფლიქტებისთვის დამახასიათებელ საერთო და განმასხვავებელ ნიშნებს [68].

2011 წელს პროექტის „სამოქალაქო საზოგადოება და კონფლიქტის ტრანსფორმაცია“ ფარგლებში, რომელიც ხორციელდებოდა ფონდ „ღია საზოგადოება საქართველო“-ს ფინანსური მხარდაჭერით, ასოციაციამ „სამართალი და თავისუფლება“ ჩაატარა კვლევა: „სამოქალაქო დიპლომატია ქართულ-აფხაზურ კონფლიქტში“. პროექტის ფარგლებში გამოცემულ ნაშრომში მოცემულია ის ძირითადი ფაქტორები, რომლებიც ხელს უშლის კონფლიქტის ტრანსფორმაციის პროცესს. ასევე, სამოქალაქო საზოგადოების ორგანიზაციებისთვის კვლევას თან ახლავს რეკომენდაციები, რომელიც ეფუძნება კვლევის შედეგებსა და ძირითად მიგნებებს.

2011 წელს თბილისში გამოიცა ჟურნალისტ რ. გელანტიას წერილებისა და ნარკვევების კრებული: „აფხაზეთი, საქართველო პოსტკონფლიქტური ლაბირინთი“, კრებულში შესულია ის შრომები, რომლებიც წლების

განმავლობაში იბეჭდებოდა ქართულ პერიოდიკაში. მასში ავტორი ცდილობს დაინტერესებულ მკითხველს გააცნოს კონფლიქტის პოლიტიკური მოწესრიგების საკითხებზე ქართული საზოგადოების წიაღში შემუშავებული სამშვიდობო გზავნილები.

2012 წელს თბილისში გამოიცა გ. გორაძის მონოგრაფია: „ფედერალიზმის პერსპექტივები საქართველოში“, სადაც ავტორი მიიჩნევს, რომ საქართველოს ფედერალიზაცია, არ არის გამოსავალი ქვეყნის ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენასთან დაკავშირებით.

2012 წელს გამოქვეყნდა მკვლევარ ს. ალექსაიას ნაშრომი: „აფხაზეთისა და ცხინვალის რეგიონების კონფლიქტების ანატომია“, ავტორის მიერ განხილულია არაერთი ურთულესი პრობლემა, როგორცაა აფხაზეთისა და ცხინვალის რეგიონის კონფლიქტების წარმოშობის წანამძღვრები, მათი გამომწვევი მიზეზები უძველესი დროიდან დღემდე.

2012 წელს გამოქვეყნდა კახაბერ ფიფიას წიგნი: „აფხაზური სახელმწიფოებრიობა“ - მითი თუ ისტორიული რეალობა? ნაშრომში შესაბამის წყაროთა ანალიზის საფუძველზე ნაჩვენებია, რომ აფხაზ მკვლევართა „თეორიის“ „აფხაზური სახელმწიფოს“ არსებობის შესახებ არავითარი მეცნიერული საფუძველი არ გააჩნია და თანამედროვე აფხაზეთის ტერიტორია ერთიანი ქართული პოლიტიკური სახელმწიფოებრივი სივრცის ნაწილია.

2014 წელს გამოქვეყნდა პროფესორ მ. მაცაბერიძის წიგნი, საქართველოს პოლიტიკური სისტემა, სალექციო კურსი (თემა 6, საქართველოს ტერიტორიული მოწყობა. ქვეყნის ტერიტორიული მთლიანობის საკითხი,

სადაც ავტორი ეხება უნიტარიზმისა და ფედერალიზმის პრობლემებს და მიიჩნევს, რომ საქართველოში არსებული პოლიტიკური რეალობიდან გამომდინარე, საქართველოს ტერიტორიული მოწყობა ფედერალიზმისაკენ უნდა გადაიხაროს.

2014 წელს თბილისში გამოქვეყნდა პროფესორების ჯ. გახოვიძისა და ს. მიდელაშვილის მონოგრაფია: „ჰონკონგი, ჩინეთი 1997“, სადაც საქართველოს ფედერალიზაციის იდეის მხარდაჭერაა მოცემული და საერთაშორისო სამართალში კონფლიქტის დარეგულირების მშვიდობიანი გადაწყვეტის პრეცედენტი და ჰონკონგის დედსახელმწიფოში დაბრუნების ფაქტია ნაჩვენები.

2014 წელს თბილისში გამოიცა ბორის კვარაცხელიას წიგნი: „რუსეთის გამოუცხადებელი ომი საქართველოს სახელმწიფოებრიობის წინააღმდეგ (აფხაზეთი, „სამხრეთ ოსეთი“) და საერთაშორისო თანამეგობრობა“, სადაც თვალსაჩინოდაა ნაჩვენები რუსეთის მზაკვრული პოლიტიკა და ჩანაფიქრი საქართველოს წინააღმდეგ და ამასთან გაშუქებულია საერთაშორისო თანამეგობრობის ძალისხმევა საქართველოს მხარდაჭერისა და დაცვის თვალსაზრისით.

2016 წელს დაიბეჭდა მკვლევარ ი. კვესელავას წიგნი: „საქართველოს ისტორიის ქრონიკები III, ტერიტორიული და სახელმწიფოებრივ-პოლიტიკური მოწყობის ასპექტები“, სადაც შესწავლილი და განხილულია ჩვენთვის საინტერესო საკითხები: „საქართველოს ტერიტორიულ-სახელმწიფოებრივი მოწყობა და აფხაზეთი“ და „აფხაზეთი – თანამედროვე საერთაშორისო და ქართულ პოლიტიკაში“.

ჩვენთვის საინტერესო მასალებია დაცული აგრეთვე: გ. ნოდუას, ი. ანჩაბაძის ნაშრომში: „ქართველები და აფხაზები: გზა შერიგებისკენ“; ვ. ყოლბაიას, ნ. სარჯველაძის, ა. გეგეშიძის და სხვ. „საერთაშორისო მონაწილეობა ქართულ-

აფხაზური კონფლიქტის მოგვარების პროცესში“ ; ვ. ყოლბაიას, ა. გეგეშიძის, ი. ხაინდრავას „აფხაზეთი: დეიზოლაცია არაღიარების კონტექსტში; ჯ.გახოკიძის, ძიებანი რუსეთ-საქართველოს სამომავლო ურთიერთობებისა და კონფლიქტების მოგვარებასთან დაკავშირებით (ომი თუ მშვიდობა); ვ. გურგენიძის, ნ. წერეთლის, საერთაშორისო ორგანიზაციების როლი კონფლიქტების მართვასა და მოწესრიგებაში, ეკატერინე გუჩუას, აფხაზეთის სახელმწიფოს სამართლებრივი ჩამოყალიბება და განვითარება; ბ. კოპიტერესის, გ. ნოდის და ი. ანჩაბაძის რედაქციით „ქართველები და აფხაზები - გზა შერიგებისკენ“; ა. გუშერის „ქართულ-აფხაზური კონფლიქტი, როგორც გეოპოლიტიკური არასტაბილურობის წყარო სამხრეთ კავკასიის ზონაში“ ; ა. კრილოვის „პოსტსაბჭოთა აფხაზეთი“; მ. ვოლხონსკი, ვ. ზახაროვი, ნ. სილაევის, „კონფლიქტები აფხაზეთში და სამხრეთ ოსეთში. დოკუმენტები 1989-2006 წწ.; აფხაზეთის თეთრი წიგნი, დოკუმენტები და მასალები მოწმობენ 1992-1993; ს. ლაკობას „საქართველოს ასწლიანი ომი აფხაზეთის წინააღმდეგ“; გ. ლეჟავს „აფხაზურ-ქართული კონფლიქტის ეთნოპოლიტიკური ფაქტორების ძირითადი ეტაპები“; ქ. ციხელაშვილის, სტატია „დასავლური პარადიგმის ფარგლებში აფხაზეთის „იზოლაცია/დეიზოლაციის“ საკითხი“; ნ. აკაბას, და ი. ხინთიბას „ქართულ-აფხაზური კონფლიქტის ტრანსფორმაცია“ და ა. შ.

ჩვენთვის საინტერესო ინფორმაციაა დაცული ასევე პერიოდულ პრესაში ასევე მნიშვნელოვანი მასალაა გაბნეული სხვადასხვა ინტერნეტ ვებ - საიტებზე: <http://ugsra.org/ofitsialnaya-statistika.php> ;<http://apsnyteka.org/> ;
<http://presidentofabkhazia.org/> ; <http://www.km-ra.org/index.php/en/>;
<http://parlamentra.org/>; <http://meca.gov.ge/>; <http://abkhazia.gov.ge/> .

ნაწილი III

თავი III: კვლევის შედეგები

3.1 პოლიტიკური პარტია ერთიანი ნაციონალური მოძრაობის ხედვა საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენის მიმართ

3.2 პოლიტიკური პარტია ქართული ოცნების ხედვა საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენის მიმართ

3.4 აფხაზური პოლიტიკური პარტიების ხედვა კონფლიქტის დარეგულირებისა და საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენის მიმართ

აფხაზური ეთნოკრატიისა და პოლიტიკური კონიუნქტურის ჩამოყალიბების ყოველი ეტაპი წინასწარ იყო დაგეგმილი და მათ იმპერიული ცენტრიდან ინსპირირებულ აფხაზურ გამოსვლებს ადგილი ჰქონდა: 1957, 1967, 1977-1978, და 1988-1989 წლებში, რაც მთლიანობაში წარმოადგენს აფხაზური სეპარატიზმის ჩამოყალიბება-განვითარების ეტაპობრივ ქრონოლოგიას. აფხაზური ეთნოკრატია, საბჭოთა კავშირის უმაღლეს ხელმძღვანელობაში ჩამოყალიბებული პროაფხაზური ლობის მხარდაჭერით, იწყებს მიზანმიმართულ მოძრაობას საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის წინააღმდეგ, მიუხედავად ქრონოლოგიური და გარკვეული თვალსაზრისით პოლიტიკურთემატური განსხვავებისა, ყველა ეს პუტჩი

მიმართული იყო საქართველოს შემადგენლობიდან აფხაზეთის გამოსვლისაკენ. მაგრამ ამასთან აფხაზეთურ პოლიტიკურ წრეებში იყო საქართველოსთან ურთიერთთანაცხოვრების მოწყობაზეც საუბარი, კერძოდ: აფხაზეთის თავდაპირველი 1992 წლის აგვისტომდე არსებული წინადადება საქართველოსა და აფხაზეთის პოლიტიკური ურთიერთთანაცხოვრების შესახებ, პროექტის სახით იურისტ ტარას შამბას ეკუთვნის. ეს იყო პირველი აფხაზეთური მხარის პროექტი, სადაც მოცემული იყო აფხაზეთისა და საქართველოს სახელმწიფოს პოლიტიკური თანასწორობის საკითხი საქართველოს რესპუბლიკის საზღვრებში. ამ წინადადების თანახმად, ორივე მხარე იქნებოდა სუვერენული სახელმწიფო, საერთაშორისო და საგარეო-ეკონომიკურ ურთიერთობების თანასწორი მონაწილე. ისინი შეძლებდნენ დამოუკიდებლად დაედოთ ხელშეკრულებები და შეთანხმებები სხვა სახელმწიფოებთან, რომელიც მიმართული არ იქნებოდა სხვის წინააღმდეგ და ზიანს არ მიაყენებდა სხვა ქვეყნებს. აფხაზეთის რესპუბლიკა თავისი სურვილით უნდა შეერთებოდა საქართველოს რესპუბლიკას. აფხაზეთის რესპუბლიკას უნდა ჰქონოდა საკანონმდებლო, აღმასრულებელი და სასამართლო ხელისუფლება თავის ტერიტორიაზე გარდა იმ სამთავრობო უფლებამოსილებებისა, რომელიც კონსტიტუციის შესაბამისად გადატანილი იქნებოდა საქართველოს რესპუბლიკის იურისდიქციაში. მაგრამ ომის შემდგომ პერიოდში აფხაზეთი პოზიცია, რადიკალურად შეიცვალა რაზეც აფხაზი ავტორივ. ჩირიკვა წერს: „ომის შემდგომ პერიოდში აფხაზეთი იქცა სრულყოფილ სახელმწიფოდ თავისი ყველანაირი სახელმწიფო ატრიბუტებით, სტრუქტურებით და ინსტიტუტებით, დემოკრატიული საპრეზიდენტო და საპარლამენტო არჩევნებით, სტაბილური პოლიტიკური სისტემით და სიცოცხლისუნარიანი ეკონომიკით“ [82. 19]. დასახელებული არგუმენტების უმეტესობა რეალობისგან ძალიან შორსაა. სახელმწიფო ატრიბუტები სტრუქტურები და ინსტიტუტები ნამდვილად არსებობს, ეს ფაქტია, მაგრამ დემოკრატიული

პროცესები, არჩევნებთან დაკავშირებული საკითხები, ბოლომდე სტაბილური პოლიტიკური სისტემა და სიცოცხლის უნარიანი ეკონომიკა აფხაზეთში ამ ეტაპზე ნაკლებად რეალურია და ასეთი განცხადებები მხოლოდ თავის მოტყუებაა.

ცნობისათვის ძალიან საინტერესოა, როგორი იყო აფხაზეთის რადიკალური პოლიტიკური ფრთის პოზიცია აფხაზეთის სახელმწიფოებრიობასთან დაკავშირებით: აფხაზეთი – სუვერენული დემოკრატიული სახელმწიფოა. მას აქვს საკუთარი კონსტიტუცია, პარლამენტი, დროშა, ჰიმნი და სხვა ეროვნული სიმბოლოები, ასევე ჰყავს გამოცდილი ჯარი რომელიც მზად არის დაიცვას ქვეყნა და მისი საზღვრები. აფხაზები – ერთადერთი მკვიდრი მოსახლეობაა აფხაზეთში. მიუხედავად იმისა, რომ ხელოვნურად უმცირესობაში იყვნენ გადაყვანილი საკუთარ მიწაზე, აფხაზეთში მეფის რუსეთის გენოციდისა და ეთნიკური წმენდის პოლიტიკის შედეგად, ხოლო მოგვიანებით – სტალინისა და ბერიას მოსახლეობის მასობრივი გადაადგილების პოლიტიკის გამო, ისინი არ უნდა განიხილებოდნენ, როგორც უმცირესობა და მათ უფლებას თვითგამორკვევის შესახებ პატივი უნდა ვცეთ. თვით საბჭოთა დროს, აფხაზეთი იყო სახელმწიფო. აფხაზეთს, როგორც სახელმწიფოს აქვს უფლება თავისუფლად განსაზღვროს საკუთარი ბედი, და მისი დამოუკიდებლობა არ უნდა იქნას გაგებული, როგორც სხვა სახელმწიფოს ტერიტორიული მთლიანობის დარღვევა. საქართველოს ომი აფხაზეთის წინააღმდეგ მიმართული იყო აფხაზეთის სახელმწიფოებრიობის და აფხაზი ხალხის გასანადგურებლად. ამ ომში გამარჯვებამ, რომელიც იყო ეროვნულ-განმათავისუფლებელი ომი საქართველოს კოლონიური ჩაგვრის წინააღმდეგ, აფხაზეთმა დაიმსახურა ლეგიტიმური უფლება თვითგამორკვევისა და დამოუკიდებელი სახელმწიფოს შექმნისა. იგი მზად არის, კეთილმეზობლური ურთიერთობა დაამყაროს საქართველოსთან აფხაზეთის დამოუკიდებლობის მისი სუვერენიტეტისა და ტერიტორიული მთლიანობის პატივისცემის

საფუძველზე. საქართველომ უნდა აღიაროს, რომ აფხაზეთის გამოყოფა ფაქტია, და მან არ უნდა შეუქმნას სირთულეები მშვიდობიანი გადასვლის გზაზე აფხაზეთის დამოუკიდებლობას. მან უნდა აღნაზღაუროს აფხაზეთს მისი სამხედრო აგრესიის დროს მიყენებული ყველა ზარალი. მაშინაც კი, თუ აფხაზეთის სახელმწიფო არ იქნება აღიარებული საერთაშორისო თანამეგობრობისა და გარკვეული მთავრობების მიერ, აფხაზეთი როგორც დამოუკიდებელი რესპუბლიკა მაინც წარმოადგენს საერთაშორისო სამართლის სუბიექტს. აფხაზეთი მზად არის დაიცვას აფხაზი პატრიოტების ძვირადღირებული სისხლით მიღწეული თავისი დამოუკიდებლობა, ყველა არსებული საშუალებით [83. 409].

აფხაზეთის ოფიციალური პოზიცია იყო შემდეგი: აფხაზეთი – სუვერენული დემოკრატიული სახელმწიფოა, ის საერთაშორისო სამართლის სუბიექტია. მას აქვს საკუთარი კონსტიტუცია, პარლამენტი, დროშა, ჰიმნი და სხვა ეროვნული სიმბოლოები, ასევე, ჰყავს არმია. ამ ეტაპზე აფხაზეთი და საქართველო არ არიან დაკავშირებული ერთმანეთთან არანაირი სამართლებრივი დოკუმენტით და ფაქტიურად დამოუკიდებელნი არიან ერთმანეთისაგან.

საქართველომ უარი უნდა თქვას თავის აგრესიულ პოლიტიკაზე აფხაზეთში, და მან აფხაზეთს უნდა გადაუხადოს კომპენსაცია ყველა იმ ზარალის გამო, რომელიც გამოიწვია მისმა სამხედრო აგრესიამ აფხაზეთში. აფხაზეთი ოფიციალური მხარის პოზიციით მზადა იყო საქართველოსთან ჩამოეყალიბებინა ფედერაციული კავშირი საქართველოსა და აფხაზეთის პოლიტიკური თანასწორობის საფუძველზე საერთო სახელმწიფო სტრუქტურის ფარგლებში. აფხაზეთი არ აპირებდა, განეხილა მისი შიდა პოლიტიკური სტატუსი, მას შემდეგ, რაც ეს უკანასკნელი ისედაც უკვე განსაზღვრული იყო აფხაზეთის ახალი კონსტიტუციით. აფხაზური ოფიციალური მხარე თანახმა იყო განეხილა მხოლოდ ინტეგრაციის ფორმები,

პირობები და მასთან დაკავშირებული სხვა პრობლემები საქართველოსთან ფედერალური კავშირის ფარგლებში. აფხაზეთს უნდა ჰქონოდა სრული შიდა სუვერენიტეტი და ყოფილიყო საერთაშორისო სამართლის სუბიექტი. მას უნდა ჰყოლოდა საკუთარი პარლამენტი, მთავრობა, კონსტიტუცია, ჯარი და პოლიცია, ჰქონოდა დროშა, ჰიმნი და სხვა სახელმწიფო სიმბოლიკა, საკუთარი სამოქალაქო და სისხლის სამართლის კოდექსები, იფუნქციონირებდა საკონსტიტუციო სასამართლო, დამოუკიდებელი საგადასახადო და კულტურული პოლიტიკა. ამ უფლებამოსილებათა გარეთ, აფხაზეთი მზად იყო დელეგირება მოეხდინა საერთო სახელისუფლებო ორგანოებთან, ისეთ სახელმწიფო უფლებამოსილებებზე, როგორცაა საგარეო პოლიტიკა და საგარეო-ეკონომიკური ურთიერთობები, სასაზღვრო კონტროლი და საბაჟო სამსახურები, საერთაშორისო სატრანსპორტო და საკომუნიკაციო ქსელები, ენერგეტიკა, გარემოს დაცვა, ადამიანისა და უმცირესობათა უფლებების დაცვა და ა.შ. კომპეტენციები დაყოფილი უნდა ყოფილიყო ორ შემდეგ კატეგორიად: საქართველოსა და აფხაზეთის საერთო იურისდიქციის ქვეშ მყოფი კომპეტენციები და მხოლოდ ექსკლუზიურად აფხაზეთის იურისდიქციის ქვეშ მყოფი კომპეტენციები [83. 409]. ასეთი პოზიცია გააჩნდა აფხაზურ ოფიციალურ მხარეს მაგრამ მის რეალიზებას ყველაზე მეტად რუსეთი შეუშლიდა ხელს. ქართული მხარე თანახმაც, რომ ყოფილიყო ამ პროექტის რეალიზაციის, მას არაფრით დაუშვებდა კონფლიქტის მოუგვარებლობით დაინტერესებული რუსეთის ფედერაცია. ასე, რომ აფხაზები ზემოთ დასახელებული მოდელის განუხორციელებლობას ქართულ მხარეს ვერ გადააბრალებენ.

აფხაზურ საზოგადოებაში ქართულ-აფხაზური ურთიერთობების შესახებ არსებული პოზიციებიდან შეიძლება უმთავრესი მიმართულების გამოყოფა და ესაა: „აფხაზეთი თავისი სახელმწიფოებრიობის 1200 წელს ითვლის. მრავალი ასეული წლის განმავლობაში ის იყო დამოუკიდებელი სამეფო ან სამთავრო.

აფხაზეთი შევიდა რუსეთის იმპერიის შემადგენლობაში 1810 წელს საქართველოსგან დამოუკიდებლად. 1918 წელს აფხაზეთი გახდა მთიელთა რესპუბლიკის ნაწილი, სანამ საქართველო გამოაცხადებდა თავის დამოუკიდებლობას. გასულ საუკუნეში საქართველო სამჯერ წარმოადგენდა მთავარ საფრთხეს აფხაზეთის არსებობისათვის. 1918-1921 წლებში აფხაზეთი ოკუპირებული იყო საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მიერ. ამასთან დაკავშირებულ იქნა აფხაზური ინტელიგენციის წარმომადგენლები, მოკლულ იქნა გლეხობა, გადაიწვა სოფლები. აფხაზეთში ინერგებოდა ქართული ენა და მიმდინარეობდა ქართველი კოლონისტების ჩასახლება. საბჭოთა რეჟიმის დროს აფხაზეთი იძულებული იყო გაერთიანებულიყო საქართველოსთან 1921 წელს, მაგრამ ის რჩებოდა მოკავშირე რესპუბლიკად 1931 წლამდე. ამავე წლიდან ის აფხაზი ხალხის სურვილის საწინააღმდეგოდ შეყვანილ იქნა საბჭოთა საქართველოს შემადგენლობაში ქართველი ბოლშევიკის სტალინის მიერ. ბერასა და სტალინის დროიდან აფხაზეთის ინტელიგენციის დიდი ნაწილი ფიზიკურად განადგურდა, აფხაზური ტოპონიმები შეიცვალა ქართულით, შეწყდა აფხაზური რადიოს ტრანსლაცია, აიკრძალა აფხაზურ ენაზე სწავლება და ათიათასობით ქართველი კოლონისტები იქნა ჩასახლებული აფხაზეთში, იმისათვის, რომ შეეცვალათ მისი დემოგრაფიული შემადგენლობა. 1992 წელს საქართველო გაფრთხილების გარეშე დაესხა თავს აფხაზეთს და მოკლა ათასობით აფხაზი და სხვა არაქართული ეროვნების წარმომადგენელი, გამიზნულად დაწვა აფხაზეთის სახელმწიფო არქივი, ენის, ლიტერატურის და ისტორიის ინსტიტუტი, გამარცხა მუზეუმი და სასწავლო-საგანმანათლებლო ცენტრები, გაანადგურა აფხაზეთის ინტელიგენციის წარმომადგენლების ძეგლები. საქართველოს სამხედრო და სამოქალაქო ოფიციალური პირები ღიად ემუქრებოდნენ აფხაზ ერს გენოციდით, აფხაზებმა თავისუფლებისათვის გადაიხადეს თავისი ათასო-

ბით პატრიოტის სიცოცხლით და მათ დაიმსახურეს თვითონ განსაზღვრონ თავისუფლად თავისი საკუთარი ბედი [83. 409].

მიუხედავად ზემოთ მოტანილი აფხაზური საზოგადოების მსგავსი პოზიციისა, ქართულ-აფხაზური კონფლიქტის დარეგულირებასთან დაკავშირებით აფხაზი ავტორი ვ. ჩირიკბა წერდა: „...სამოკავშირეო სახელმწიფო, რომელშიც შევლენ საქართველო და აფხაზეთი როგორც პოლიტიკურად თანაბარ უფლებიანი რესპუბლიკები საერთო სახელმწიფოს ჩარჩოებში ეს იქნება ყველაზე აზრიანი ალტერნატივა ჩიხში შესული პოლიტიკური პროცესის მოსაგვარებლად...“ [83. 410]. მხარეების განსხვავებული პოზიციებიდან გამომდინარე და რუსეთის „ხელშეწყობით“ პოლიტიკური პროცესები სხვანაირად განვითარდა და კონფლიქტის დარეგულირების პროცესი დროთა განმავლობაში უარეს გამოუვალ ჩიხში აღმოჩნდა.

იმდროს, როცა ქართული მხარე მუდმივად აცხადებდა, რომ აპირებდა აფხაზური მხარისათვის შეეთავაზებინა საქართველოს მთავრობის ახალი სამშვიდობო გეგმა ქართულ-აფხაზური კონფლიქტის მშვიდობიან დარეგულირებასთან დაკავშირებით, მოულოდნელად, 2006 წლისმაისში აფხაზურმა მხარემ, კონფლიქტის მოგვარებით დაინტერესებულ მხარეებს შესთავაზა ქართულ-აფხაზური კონფლიქტის მოწესრიგების მათ მიერ შემუშავებული წინადადებები. წინადადებები გაფორმდა დოკუმენტში, სახელწოდებით „მომავლის გასაღები“ ამ ინიციატივით აფხაზურმა მხარემ გარკვეული უპირატესობაც კი მოიპოვა დოკუმენტში, საქართველოსთვის მიუღებელი პოზიციების გარდა (მაგალითად, საქართველოს ინიციატივით აფხაზეთის დამოუკიდებლობის აღიარების წინადადება), არის რამდენიმე საკითხი, რაზეც შეიძლება ყურადღების გამახვილება. მაგალითად, დოკუმენტი, პრაქტიკულად, არ ლაპარაკობს რუსეთის როლზე. სამაგიეროდ, რამდენჯერმე აღნიშნული, რომ აფხაზურ მხარეს სურს დაიწყოს აფხაზეთის ინტეგრაცია შავი

ზღვისპირეთისა და ევროპულ სივრცეში. აშკარაა, რომ ამით აფხაზებს სურთ რუსეთისგან დისტანცირება და შავიზღვისპირეთისა და ევროპისაკენ თავიანთი პერსპექტივების განსაზღვრა. შავი ზღვის აუზის ქვეყნების ევროპული ორიენტაციისა და ინტეგრაციის ფონზე აფხაზეთი სრულიად გაურკვეველ სიტუაციაში აღმოჩნდა და მან უნდა გააკეთოს არჩევანი – ნეოიმპერიალისტური რუსეთი თუ დემოკრატიული ევროპა? „მომავლის გასაღების“ ანალიზით შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ აფხაზეთის ინტერესები ევროპასთან ინტეგრაციას გულისხმობს [178].

2008 წელს, გერმანიამ საფუძველი ჩაუყარა სამეტაპიან გეგმას ქართულ-აფხაზეთური კონფლიქტის დარეგულირების მიზნით. გეგმა შემუშავდა გაერო-ს გენერალური მდივნის მეგობართა ჯგუფის ფარგლებში. პირველი ეტაპი მოიცავდა ნდობის აღდგენას კონფლიქტის მხარეებს შორის, რომლის შედეგად უნდა ყოფილიყო მათ მიერ ძალის გამოუყენებლობის შეთანხმებაზე ხელის მოწერა და იძულებით გადაადგილებული ქართული მოსახლეობის/ლტოლვილების აფხაზეთში დასაბრუნებლად პროცესის დაწყება. მეორე ეტაპი ითვალისწინებდა დონორი სახელმწიფოების მიერ დაფინანსებულ აღდგენით სამუშაოებს. მესამე ეტაპამდე აფხაზეთის პოლიტიკური სტატუსის საკითხზე მუშაობა დაგეგმილი არ ყოფილა. აფხაზეთის დე-ფაქტო პრეზიდენტმა, სერგეი ბაღაფშმა, ეს გეგმა უარყო და ქართულ მხარესთან საუბრის დასაწყებად საკუთარი პირობები წამოაყენა: „ჩვენ ვუთხარით გერმანიის საგარეო საქმეთა მინისტრს, რომ დოკუმენტისთვის ორი პუნქტი დაემატებინა: პირველ რიგში, საქართველომ აფხაზეთის ზემო კოდორის ხეობიდან საკუთარი სამხედრო ძალები უნდა გაიყვანოს. მეორე, მან ხელი უნდა მოაწეროს შეთანხმებას იმის თაობაზე, რომ არ განაახლებს სამხედრო ოპერაციებს.“[179. 402].

2008 წელსე. წ. სამხრეთ ოსეთის ტერიტორიაზე განხორციელებული საომარი მოქმედებების შემდეგ, რომელშიცსაქართველოსა და რუსეთის ჯარები

მონაწილეობდნენ, აზრი ქართულ-აფხაზური კონფლიქტის ბუნებისა და მასში მონაწილე მხარეების შესახებ გაიყო. ქართველების დიდი ნაწილი ამკონფლიქტს რუსეთის მიერ საქართველოს ტერიტორიის ოკუპაციად აღიქვამს. ბევრი აფხაზი მიიჩნევს, რომ ეს არის ქართულ-აფხაზური კონფლიქტი, სადაც რუსეთია ფხაზეთის, როგორც დამოუკიდებელი ქვეყნის, უსაფრთხოების გარანტიებს უზრუნველყოფს. ორივე მხარეზე რესპონდენტების ნაწილს მიაჩნია, რომ კონფლიქტი უფრო რთული და მრავალ დონიანია. კონფლიქტის სხვადასხვა მხარეს მყოფი საზოგადოებები ერთმანეთისაგან ფიზიკურად არიან იზოლირებული, ამავდროულად ისინი სხვადასხვა მიმართულებებით მოძრაობენ: აფხაზები_რუსეთის, ხოლო საქართველო_დასავლეთისაკენ. მშვიდობის დამკვიდრების საქმეს მნიშვნელოვნად აბრკოლებს პოლარიზაციის ზრდის, დამაბულობისა და პოზიციების გამკაცრებისაკენ მიმართული ტენდენცია[180].

აფხაზი ავტორი ე. ეშბა ამერიკელ პოლიტოლოგს პოლ გობლს იშველიებს და აცხადებს, რომ საქართველოს სსრ საზღვრებში დაბრუნების მცდელობას 2008 წლის აგვისტოს მოვლენების შემდეგ პრაქტიკულად შანსი არა აქვს. მოცემულ სიტუაციაში კონფლიქტის საბოლოო დასარეგულირებლად საჭიროა მხოლოდ საქართველომ ცნოს აფხაზეთისა და სამხრეთ ოსეთის დამოუკიდებლობა [181. 210].

ამდენად ქართულ-აფხაზური კონფლიქტის მოგვარების შესახებ აფხაზური მხარის ხედვამ დროთა განმავლობაში განიცადა გარკვეული ტრანსფორმაცია. ისინი თუ თავიდან ერთიან ფედერალურ სახელმწიფოს ფარგლებში თანასწორუფლებიანობის პრინციპით ყოფნაზე თანახმა იყვნენ და გააჩნდათ უფლებამოსილებათა გამიჯვნის საკუთარი გეგმა, რაზეც ქართული მხარე არც თავიდან და არც მერე მოლაპარაკებების არცერთ ეტაპზე არ დათანხმდა, 2008 წლის 26 აგვისტოს შემდგომ რაც რუსეთის ფედერაციამ აღიარა აფხაზეთის დე იურე დამოუკიდებლობა, ისინი კატეგორიული წინააღმდეგი არიან ართუ

ფედერაციის არამედ თვით კონფედერაციულ ურთიერთობის დამყარებაზე საქართველოსათან. რაოდენ სამწუხაროც არ უნდა იყოს ჩვენ თავის დროზე ხელიდან გაუშვით შანსი აფხაზებთან ერთად აგვეშენებინა ფედერაციული სახელმწიფო, რომელიც უზრუნველყოფდა მშვიდობიანი კომპრომისული გზით გადაწყვეტილიყო ქართულ-აფხაზური კონფლიქტი. დღეს კი ამ კონფლიქტის გადაწყვეტის ჩიხში შესვლასთან დაკავშირებით ვფიქრობთ უახლოეს მომავალში რაიმე მნიშვნელოვანი ძვრები არ მოხდება ამ კუთხით.

3.5 საქართველოს მეცნიერებაში არსებული ხედვები საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენის მიმართ

საქართველოს სახელმწიფოებრივ-ტერიტორიული მოწყობის საკითხი დღემდე ითვლება პოლიტიკოსებში, მეცნიერებსა და საზოგადოების სხვა სფეროების წარმომადგენლებში საკამათო და სადაო საკითხად. ერთი ნაწილი მხარს უჭერდა და უჭერს ფედერაციას, მეორე ნაწილი კი ემხრობოდა და ემხრობა ქვეყნის უნიტარულ მოწყობას. ორივე მხარე თავისი არგუმენტებით დღემდე ცდილობს თავისი პოზიციის უპირატესობა დაასაბუთოს, მიუხედავად ამისა ეს საკითხი დღემდე მოუგვარებელ პრობლემად რჩება ჩვენი ქვეყნისათვის.

ჯერ კიდევ 1990 წელს, რესპუბლიკურ-ფედერალურმა პარტიამ გაახმოვანა საქართველოს ფედერალური მოწყობის იდეა, რომელიც ითვალისწინებდა საქართველოს ისტორიული რეგიონების ფედერაციის სუბიექტებად გადაქცევას და, შესაბამისად მათთვის განსაკუთრებული თვითმმართველობის მინიჭებას. დისკუსიებში წინ იყო წამოწეული სახელმწიფო მოწყობის ეთნოტერიტორიული და ისტორიულ-ტერიტორიული პრინციპები [90. 64-65].

არსებობს მოსაზრება, რომ საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენის შემდეგ, მისი გზა ფედერალურ მოწყობამდე მიდიოდა...ზ. გამსახურდიას ხელისუფლებაში ფიქრობდნენ, ქვეყნის ფედერაციულ მოწყობაზე, როდესაც ორი სუბიექტი: საქართველო და აფხაზეთი, შექმნიდნენ საქართველო-აფხაზეთის ფედერაციულ რესპუბლიკას, თუმცა სახელმწიფო გადატრიალებამ ეს პროცესი შეაჩერა და გადატრიალების შემდეგ ახალი ხელისუფლების უნიტარულმა ხედვამ ქვეყანა ქართულ-აფხაზურ ომამდე მიიყვანა [90. 65].

არადა პროფესორ გ. ანჩაბაძის აზრით შესაძლებელი იყო „ჩვენი პრობლემები... აფხაზეთთან და ოსებთან ჩვენ თვითონვე... მოგვეგვარებინა დიალოგის გზით, რაც სავსებით შესაძლებელი იყო. 1980-იან წლებში ქართულ-აფხაზური და ქართულ-ოსური ურთიერთობები არ იყო ისე დაძაბული, რომ ვერ მოგვეხერხებინა სისხლიანი კონფლიქტების თავიდან აცილება რუსეთის ფაქტორის გათვალისწინებითაც“[90. 232].

ჩვენ ვიზიარებთ ამ მოსაზრებას, რადგან მიგვაჩნია, რომ ეს ნამდვილად შესაძლებელი იყო სწორად დაგეგმილი პოლიტიკის საშუალებით, რომელსაც თავიდან კი ქონდა ადგილი, მაგრამ მომდევნო პერიოდში საქართველოში განვითარებული მოვლენების ფონზე ეს შეუძლებელი გახდა.

ვიზიარებთ ასევე მოსაზრებას, რომ საუკეთესო ვარიანტი იყო მრავალ-სუბიექტიანი, საქართველოს ისტორიული მხარეების მომცველი ფედერაციის შექმნა, როდესაც ფედერაცია მოეწყობოდა არა ეთნიკური ნიშნით, როგორც ეს ეთნოფედერაციის შემთხვევაში ხდება, არამედ ისტორიულ-ტერიტორიული პრინციპით. კომპაქტურად დასახლებული არამკვიდრი ეთნიკური უმცირესობები, რომლებიც სინამდვილეში, მეზობელი ერების დიასპორებს წარმოადგენდნენ, უნდა დასჯერებოდნენ მხოლოდ კულტურულ ავტონომიას. მითუმეტეს, ამგვარი დიასპორები არ იყვნენ სახელმწიფოს შემქმნელი ერები და ამიტომაც მათი სპეციფიკური უფლებები სრულიადაც არ გულისხმობდა ქვეყნის განვითარების პოლიტიკის განსაზღვრის უფლებასაც. ერთადერთი

გამონაკლისი იყო აფხაზეთი, რომელიც ერთსა და იმავე დროს ისტორიულ მხარესაც წარმოადგენდა და ეთნიკურ ავტონომიასაც. თუ ვინმეს ჰქონდა უფლება პრეტენზია ჰქონოდა სახელმწიფოებრიობასთან, ეს იყო აფხაზეთი. ამიტომ ქართულ-აფხაზეთი თანამშრომლობის დამკვიდრების გზაზე უმნიშვნელოვანესი იყო გამსახურდია-არძინბას შეთანხმება, რომელიც გზას უხსნიდა საქართველო-აფხაზეთის ფედერაციული სახელმწიფოს ჩამოყალიბებას [90. 65-66]. სამწუხაროდ მოვლენები სულ სხვანაირად განვითარდა.

პარადოქსია, მაგრამ ფაქტია, რომ აფხაზეთში შეიარაღებული დაპირისპირების დაწყების შემდეგ საქართველოს არალეგიტიმური ხელისუფლება შეეცადა „მშვიდობიანად მოეგვარებინა“ კონფლიქტი. ამ მიზნით 1992 წლის 15 აგვისტოს სოხუმში ჩავიდნენ პრემიერ-მინისტრი თ. სიგუა და ჯ. იოსელიანი. აფხაზეთ მხარესთან მოლაპარაკების შემდეგ გადაწყდა „(ზ. ლაბახუას წინადადების საფუძველზე), რომ „აფხაზეთ და ქართულ 200–200“ კაციან სამხედრო შენაერთს ფსოუდან ენგურამდე მოეგვარებინა და დაეცვა საკომუნიკაციო მაგისტრალები, თუმცა დოკუმენტს ხელი არ მოეწერა იმ მიზეზით თუ საბაბით, რომ აფხაზეთ მხარეს ამისათვის გარკვეული დრო სჭირდებოდა (ს. ბაღაფშის თქმით). როგორც შემდეგ აღმოჩნდა, აფხაზეთა მხარე დროის გაყვანას ცდილობდა. საფიქრებელია, რომ არძინბას საქმე უნდა შეეთანხმებინა მოსკოვთან“ [42 163].

ე. შევარდნაძის მმართველობის წლებში რუსეთის დახმარებით ღიად დაისვა ქვეყნის სახელმწიფოებრივი მოწყობის საკითხი. პრობლემის მოგვარებაში ჩაერთვნენ ხელისუფლებისა და ოპოზიციის პოლიტიკური კლასის წარმომადგენლები [90. 67]. მაგრამ რეალური ხელშესახები გადაწყვეტილება ამასთან დაკავშირებით არ ყოფილა მიღებული.

ჯერ კიდევ 1995 წელს, ორშაბათის ტრადიციულ რადიო-ინტერვიუში ე. შევარდნაძემ განაცხადა, რომ: „დგება გადამწყვეტი დღეები საქართველოში

კონფლიქტების დარეგულირების თვალსაზრისით. კონფლიქტთა გადაწყვეტის ერთადერთი საშუალება საქართველოს ფედერალიზაცია – სწორედ მომავალი „საქართველოს ფედერაციული რესპუბლიკა“ გახდება ქართულ-ოსური და აფხაზეთის კონფლიქტის მოგვარების გარანტია“ [182]. მითუმეტეს მაშინ და მოგვიანებით რუსეთის მაღალ პოლიტიკურ წრეებში მხარს უჭერდნენ საქართველოს ფედერალიზაციის იდეას, მართალია ეს შეიძლება მაშინდელი გადასახედიდან საფრთხის შემცველად გამოიყურებოდა მაგრამ ვთვლით, რომ საქართველოს ხელისუფლებას უნდა ჰქონოდა მცდელობებ ამ მიმართულებით სიარულის და თუ გამოჩნდებოდა, რომ ეს იყო უარესი მაშინ მიეღო შესაბამისი ზომები.

1997 წლის თებერვალში, კონსერვატულმა პარტიამ, „მცხეთური მანიფესტის“ სახელით შექმნილ დოკუმენტში გამოაცხადა, რომ ცენტრსა და რეგიონებს შორის ურთიერთობის მოწესრიგების მთავარი ფაქტორი საქართველოს ფედერალური მოწყობა იყო, რომელსაც უნდა მოჰყოლოდა მართვის ეფექტიანი სტრუქტურების შექმნის, ეკონომიკური რეფორმების წარმართვის და სამოქალაქო საზოგადოების ჩამოყალიბების პროცესი. „მცხეთური მანიფესტის“ ავტორები ფიქრობდნენ, რომ ქვეყნის ფედერალიზაცია მოაწესრიგებდა ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენის პრობლემის გადაჭრას და გააძლიერებდა ქართული სახელმწიფოს პოზიციებს კავკასიის რეგიონში და მთლიანად საერთაშორისო არენაზე [90. 67-68]. ეს წინადადება ვფიქრობთ ძალიან საინტერესო და მნიშვნელოვანი იყო რეალურად პრობლემების გადაჭრის გზაზე. მაგრამ სამწუხაროდ ქართული საზოგადოება ერთიანი არასოდეს არ არის ასეთი მნიშვნელოვანი საკითხების გადაწყვეტის დროს.

საქართველოს პოლიტიკოსთა ერთი ნაწილი მიიჩნევდა, რომ დაკარგული ტერიტორიების დაბრუნება დაკავშირებული იყო ქვეყნის ეკონომიკურ სიძლიერესთან. ამ პოზიციას მთლიანად იზიარებდა საქართველოს ყოფილი

ელჩი რუსეთში, ვაჟა ლორთქიფანიძე... აღსანიშნავია, რომ იმ პერიოდში საქართველოს ხელისუფლებაში სერიოზულად ფიქრობდნენ ქვეყნის ფედერალური მოწყობის შესაძლებლობაზე [90. 68]. მაგრამ ფაქტია, რომ ამ მიმართულებით სამწუხაროდ არ გადადგმულა პრაქტიკული ნაბიჯები, რათა გვექონოდა ხელსაყრელი შედეგები.

ქართული სახელმწიფოებრივ-პოლიტიკური აზრი, საქართველოს სახელმწიფო მოწყობასთან დაკავშირებით, ორად იყო გაყოფილი. ერთმა ნაწილმა ქვეყნის მოწყობის ფედერალიზაციას დაუჭირა მხარი -პრაგმატულად განწყობილი ადამიანები ფიქრობდნენ, რომ ქვეყანაში დაშლის პროცესი იყო დაწყებული და ასეთ ვითარებაში ხსნის გზა ფედერაციაზე გადიოდა, რომელიც იქნებოდა სეპარატიზმის გამანეიტრალებელი პოლიტიკური საშუალება ანუ სხვადასხვა ეთნოსების თანაარსებობის ყველაზე მისაღები ფორმა. აღნიშნულ მოსაზრებას მომხრეები ჰყავდა როგორც ხელისუფლებაში, ისე ოპოზიციაში, თუმცა არსებობდნენ ისეთებიც, რომლებიც კატეგორიულად ეწინააღმდეგებოდნენ ფედერალიზმის იდეას და მის მომხრეებს სამშობლოს მოდალატეებს უწოდებდნენ. ისინი ვერ იცნობიერებდნენ, რომ საქართველო, სომხეთისა და აზერბაიჯანის მსგავსად არ წარმოადგენდა მონოლითურ სახელმწიფოს. ქვეყნის მოსახლეობის 30 პროცენტზე მეტი არაქართული იყო. არსებობდა აფხაზეთისა და სამხრეთ ოსეთის პრობლემაც, მითუმეტეს ეთნიკურ აფხაზს სხვა სამშობლო არ გააჩნდა და ამიტომ უმართებულო არ იყო მხარი დაგვეჭირა ქართულ-აფხაზური ერთიანი სახელმწიფოს იდეისათვის [90. 69]. აუცილებელი იყო ამ მიმართულებით კონკრეტული ნაბიჯების გადადგმა და უნდა დათანხმებოდა საქართველო ქართულ-აფხაზური ერთიანი სახელმწიფოს შექმნას.

საქართველოს ფედერალიზაციას მხარს არ უჭერდა მერაბ კოსტავას საზოგადოება. ის კრიტიკულ დამოკიდებულებას იჩენდა იმ პოლიტიკოსების მიმართ ვინც საქართველოს ხსნას და მის ბედნიერ მომავალს ფედე-

რალიზაციას უკავშირებდა. ფედერალიზმის იდეოლოგიის მოწინააღმდეგეთა ფრონტის სათავეში მდგომი ნ. ნათაძე, საქართველოს სახელმწიფოებრივ-ტერიტორიული მოწყობის ოპტიმალურ ფორმად კვლავ „იერარქიული უნიტარიზმის“ პრინციპებზე აგებულ ტერიტორიულ-პოლიტიკურ ერთეულს მიიჩნევდა [90. 70]. ასეთმა პოზიციამ მიგვიყვანა აფხაზეთის საერთოდ გაუცხოებამდე და დღეისათვის უკვე მისი ერთიან სახელმწიფოში თანაცხოვრების პერსპექტივა ეჭვქვეშ დგას.

პროფესორი ნ. ნათაძე შიშობდა, რომ საქართველოს ფედერაციის სუბიექტებად აფხაზეთის, აჭარის და სხვა მხარეების მოაზრების შემთხვევაში ფედერაციის ერთ-ერთ წევრს შეეძლო უარი ეთქვა ფედერაციაში ყოფნაზე, თუმცა ისმებოდა კითხვა, რატომ იყო ეს საშიში, თუ ყველაფერი მოლაპარაკებით და კანონით დარეგულირდებოდა და გამოყენებულ იქნებოდა აფხაზეთთან ნებაყოფილობითი შერიგების საშუალებად, მითუმეტეს, მოვლენების ასეთ განვითარებას რუსეთში და დასავლეთშიც მხარს უჭერდნენ. ვიზიარებთ მოსაზრებას, რომ საქართველო იმყოფებოდა თავისი ადგილის დამკვიდრებისათვის ბრძოლის პროცესში და ეროვნულ სახელმწიფოდ ორგანიზების გზაზე მყოფი ქვეყნისთვის მისაღები იყო ფედერალიზაციის მოდელი... [90. 56]. ამ კონტექსტში საინტერესოაა მიჩნეული ნ. ნათაძის წინადადება, თუ დაფიქსირდებოდა სახელწოდება „რესპუბლიკა აფხაზეთი“, მაშინ აუცილებელი იყო აფხაზეთის სახელწოდება შემდეგნაირად მიგვეღო: – აფხაზურ-ქართული, ან ქართულ-აფხაზური რესპუბლიკა აფხაზეთი. ნ. ნათაძე ახსენებდა ასევე ტერმინს: აფხაზეთის ფედერალური რესპუბლიკა – საქართველოს შემადგენლობაში [183. 6]; [184. 29,31].

აფხაზური პრობლემის გადაწყვეტის საკითხში არავითარ დათმობაზე არ მიდიოდნენ პოლიტიკური და სამეცნიერო წრეების ზოგიერთი წარმომადგენლები. განსაკუთრებული აგრესიით გამოირჩეოდა თბილისში მყოფი, აფხაზეთის უზენაესი საბჭოს ხელმძღვანელი თ. ნადარეიშვილი, რომ-

ლისთვისაც მიუღებელი აღმოჩნდა აფხაზეთის საკითხში ევრო-დასავლური მიდგომის ერთ-ერთი გამხმომავანებლის დიტერ ბოდენის მიერ შედგენილ პროექტში დაფიქსირებული ფრაზა „სუვერენული აფხაზეთი, – სუვერენული საქართველოს შემადგენელი ნაწილი“. თ. ნადარეიშვილი ღიად აცხადებდა, რომ აფხაზეთი მხოლოდ იარაღით უნდა დაებრუნებინათ [185. 28].

არსებობს მოსაზრება, რომ არ უნდა იყოს სადავო, ქართულ-აფხაზურ ურთიერთობებში იყო მომენტები, როდესაც აფხაზური პოლიტიკური მოძრაობის ლიდერები თანახმა იყვნენ მხარი დაეჭირათ ქართულ-აფხაზური ერთიანი ფედერაციისთვის [90. 72]. ზემოთ უკვე გვქონდა მსჯელობა კონფლიქტის დარეგულირების აფხაზური მხარის ხედვაზე საიდანაც დასტურდება, რომ აფხაზები მართლა თანახმა იყვნენ მხარი დაეჭირათ ქართულ-აფხაზური ერთიანი ფედერაციისთვის, უბრალოდ ისინი ამ პროცესს უყურებდნენ განსხვავებულად.

საქართველოს პოლიტიკური მოწყობის ფედერალურ მოდელს შეეხო მკვლევარი ლ. მასურაშვილი, რომლის შეხედულებით: - საქართველოს ფედერალური მოწყობა გამოიწვევდა მის ტერიტორიულ დანაწევრებასა და დაქუცმაცებას [186].

ქვეყნის ფედერაციული მოწყობის იდეას მკვეთრად უპირისპირდებოდნენ ისტორიულ საგვარეულოთა შთამომავლების, თავადაზნაურთა და მათ თანამდგომთა საკრებულოს თავმჯდომარე ია ბაგრატიონ-მუხრანელი და სხვები [90. 77]. სამწუხაროდ ერთიანი პოზიცია დღემდე არ არსებობს მთელ რიგ აუცილებელ საკითხებთან დაკავშირებით, რაც ხელისშემშლელ ფაქტორად რჩება პრობლემების მოგვარების გზაზე.

ე. შევარდნაძის ხელისუფლებამ, მიუხედავად იმისა, რომ აფხაზეთის პრობლემის მოგვარება სადისკუსიოდ საერთაშორისო არენაზე გაიტანა, ქართულ-აფხაზური ურთიერთობები მაინც ვერ მოაწესრიგა.

2004 წლის ზაფხულში, მიხეილ სააკაშვილის ხელისუფლების მიერ შემუშავებული, საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენის სამუშაო პროექტი მთლიანად უნიტარული მოწყობის პრინციპებს ეფუძნებოდა. ის აფიქსირებდა ფედერალიზმს და მათ შორის, ასიმეტრიული ფედერალიზმის უარყოფით მხარეებს გაუმართლებლად მიიჩნევდა... პროექტი მხარს უჭერდა დეცენტრალიზებული უნიტარული სახელმწიფოს ისეთ მოდელს, რომელშიც მეტი უფლებამოსილება და ფუნქციური დატვირთვა ექნებოდა ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოებს [90. 64,105].

კონცეფცია „საქართველოს სახელმწიფოში აფხაზეთის განსაკუთრებული სტატუსის შესახებ“ 2004 წელს შემუშავდა ქართველ ექსპერტთა ჯგუფის (ი. ხაინდრავა, პ. ზაქარეიშვილი, არ. გეგეშიძე, კ. კუბლაშვილი) მონაწილეობით და სუვერენიტეტის ორად გაყოფას, ანუ ორსუბიექტიანი სახელმწიფოებო ფედერაციის იდეას უჭერდა მხარს. აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ პოლიტიკოსებისა და მეცნიერების ერთი ჯგუფი (დ. ბერძენიშვილი, პ. ზაქარეიშვილი, ზ. ერქვანია, თ. ხიდაშელი, გ. ხუბუა, გ. სიხარულიძე და სხვ.) პირდაპირ უკავშირებს ტერიტორიული პრობლემის მოგვარებას ასიმეტრიულ ფედერაციას – ანუ აფხაზეთის რესპუბლიკის მაღალ ავტონომიურ სტატუსს. მათი აზრით, ფედერალიზმიერთადერთი ოპტიმალური მოდელია აფხაზური პრობლემის მოგვარების თვალსაზრისით.

2005 წლის თებერვალში თბილისში, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის ისტორიისა და ეთნოგრაფიის ინსტიტუტში ჩატარდა სამეცნიერო კონფერენცია თემაზე: „საქართველოს ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული მოწყობის საფუძვლები“. მისი მონაწილეები მოითხოვდნენ ერთიანი, განუყოფელი, უნიტარული სახელმწიფოს ჩამოყალიბებას და დამლუპველს უწოდებდნენ იმ გზას, რომელიც მოცემული იყო პროექტში „აფხაზეთის განსაკუთრებული სტატუსის შესახებ“. დ. მუსხელიშვილი, მ. ლორთქიფანიძე, ა. ბენდიანიშვილი, რ. თოფჩიშვილი, ბ. სავანელი და სხვები ერთხმად აღიარებდნენ, რომ

საქართველოს გადაარჩენდა მხოლოდ უნიტარული სახელმწიფოს ჩამოყალიბება, თუმცა პასუხგაუცემელი რჩებოდა კითხვები, როგორ უნდა მომხდარიყო ეს, რა რეალური მექანიზმები არსებობდა საქართველოს ტერიტორიული ერთიანობის აღსადგენად და აფხაზეთის და ე. წ. „სამხრეთ ოსეთის“ ურთულესი პრობლემის გადასაწყვეტად [90. 110].

2005 წლის დასაწყისისათვის საქართველოს პოლიტიკური და სამეცნიერო წრეების მეორე ნაწილში ქართულ-აფხაზეთური კონფლიქტის მოგვარების ერთ-ერთ საშუალებად ქვეყნის ფედერალური მოწყობა მოიაზრებოდა. პროფესორ გ. ანჩაბაძის აზრით საქართველოს თავისი ისტორიული განვითარებით, ფედერალიზმი შეესაბამებოდა და თუ თანამედროვე საქართველოში დამკვიდრდებოდა ფედერალიზმი, თვითმმართველობა რეალურად განმტკიცდებოდა, რაც სახელმწიფოს ერთიანობას უფრო გაამყარებდა, ვიდრე საბჭოური მენტალიტეტის გადმონაშთი – უნიტარიზმი [187. 26].

2005 წლის იანვრის ბოლოს გაზეთ „24 საათში“, გამოქვეყნდა პროფესორ დ. შველიძის სტატია „უნიტარიზმი თუ ფედერალიზმი“, სადაც ავტორი ფედერალისტებზე ამბობს, რომ ისინი საერთოდ არ განიხილავდნენ საქართველოს შიდასახელმწიფოებრივი მოწყობის პრობლემას, რაც მხოლოდ იმაზე მეტყველებს, რომ ფედერალური სისტემა მათ საქართველოსთვის მიუღებლად მიაჩნდათ [188. 31]. მკვლევარ დ. შველიძეს საქართველოს უნიტარულობა არ მიაჩნია, მარადიულ ერთადერთ დოგმად და ის ფიქრობს, რომ აფხაზეთის პრობლემის მოგვარების აუცილებლობა დღის წესრიგში სვამდა ფედერალიზმის პრინციპებზე ქვეყნის სახელმწიფო მოწყობის საჭიროებას, რომელიც შეიძლებოდა ორი გზით განხორციელებულიყო – ნებაყოფილობით ან იძულებით. პირველ შემთხვევაში ფედერაციის სუბიექტებს თვითონ, დამოუკიდებლად უნდა გადაეწყვიტათ საკუთარი სახელმწიფოს მოწყობის ფორმა. მეორე შემთხვევაში, გარეშე სახელმწიფოებს სუსტი სახელმწიფოსთვის თავისი ნება უნდა მოეხვიათ. ავტორს მიაჩნია, რომ

ქართულ სახელმწიფოს თვითონ უნდა ეპოვა ერთი სახელმწიფოს ფარგლებში ორი ერის თანაცხოვრების გზები, ხოლო ნებაყოფილობითი ფედერალიზაციის საკითხის დაყენება დღის წესრიგში შესაძლებელი გახდებოდა რამდენიმე წინაპირობის განხორციელების შემთხვევაში: დევნილთა უპირობო დაბრუნება აფხაზეთში; სამშვიდობო ძალების ინტერნაციონალიზაცია; რუსეთის სამხედრო ბაზების გაყვანა საქართველოს ტერიტორიიდან და სხვა კომპონენტების გათვალისწინება, რომელთა მიზანი იყო რუსეთის სამხედრო, პოლიტიკური და ეკონომიკური ზეწოლის ნეიტრალიზაციის უზრუნველყოფა, აფხაზურ-ქართული ურთიერთობების მოგვარება – გადაწყვეტის საკითხში. დ. შველიძის სტატიას ეხმაურება პროფესორი ი. კვესელავა და სრულიად მართებულად აღნიშნავს ამასთან დაკავშირებით, რომ ცხადია, აღნიშნული არცერთი პუნქტი არ განხორციელდებოდა და საერთოდ, ქართულ-აფხაზური დიალოგის დასაწყებად ულტიმატუმული მოთხოვნების წამოყენება გაუმართლებელი ჩანდა. ქართველი პოლიტიკოსები და, სამწუხაროდ, მეცნიერებიც ვერ აცნობიერებდნენ, რომ ამ გზით ვერ მოგვარდებოდა ურთიერთობები საქართველოში მცხოვრებ ორ მკვიდრ ერს შორის, მითუმეტეს აფხაზებს რუსეთის ყველანაირი მხარდაჭერა ჰქონდათ გარანტირებული, ხოლო საქართველოს სუსტი ხელისუფლება დასავლური ილუზიებით იკვებებოდა და ამიტომაც პრობლემის გადაწყვეტის რეალური გზები არ ჩანდა [90. 82].

„ვარდების რევოლუციის“ შემდგომ პერიოდში, ფედერალიზმის თემის გააქტიურებამ საზოგადოების გარკვეულ ნაწილში აღშფოთება გამოიწვია. 2005 წლის იანვარში ჩამოყალიბდა მოძრაობა „უნიტარული საქართველო“- მოქალაქეთა არაპარტიული დროებითი საზოგადოებრივი გაერთიანება, რომლის ერთადერთი მიზანი იყო არ დაეშვა საქართველოს ფედერალიზაცია, რა სახისაც არ უნდა ყოფილიყო იგი [90.74].

ომის წინ აფხაზები თვითონ ითხოვდნენ ფედერაციულ სტატუსს საქართველოს შემადგენლობაში, მაგრამ სამხედრო გადატრიალებამ ეს პროცესი შეაჩერა, თუმცა მოვლენების შემდგომმა განვითარებამ აჩვენა რომ ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენა შესაძლებელი იყო ორი – საქართველოსა და აფხაზეთის სუბიექტების არსებობით, სადაც იქნებოდნენ სხვა ფედერალური სუბიექტებიც, მაგრამ ყველაზე მაღალი დონის ფედერალური სუბიექტები მაინც აფხაზეთი და საქართველო იყო. ამ პოზიციას იზიარებდნენ პროფესორები: თ. ჩილაჩავა, ლ. გაბისონია, მ. ღვინჯილია. ისინი დარწმუნებულნი იყვნენ, რომ მსოფლიო პროცესები საქართველოსთვის სასიკეთოდ განვითარდებოდა და აფხაზი პოლიტიკოსებისათვის ეს ყოველივე მისაღები იქნებოდა [90. 109].

ქართულმა მხარემ 2006 წლის ივნისში აფხაზეთის კონფლიქტის სრულმასშტაბიანი პოლიტიკური მოწესრიგების გეგმის ძირითადი პრინციპები წარმოადგინა. ქართული სამშვიდობო გეგმა აფხაზეთის კონფლიქტის დარეგულირების ხუთი ძირითადი პრინციპისგან შედგება. ეს პრინციპებია: 1. კონფლიქტის სრულმასშტაბიანი პოლიტიკური მოგვარება ემყარება საქართველოს სუვერენიტეტს, დამოუკიდებლობას და ტერიტორიულ მთლიანობას, საერთაშორისო თანამეგობრობის მიერ აღიარებულ ფარგლებში. ქართული მხარე მზადარის, დაიწყოს კონსულტაციები (ფედერალიზმის პრინციპებზე დაყრდნობით) აფხაზეთისთვის ფართო საშინაო სუვერენიტეტის მინიჭების შესახებ. საქართველოს განსაკუთრებული ზრუნვის საგანია აფხაზების, როგორც საქართველოს ავტოქთონი ხალხის, კულტურა, ენა და ისტორიული მემკვიდრეობა. მისი უზრუნველყოფის ერთ-ერთი გარანტია კი საქართველოს ხელისუფლების ყველა შტოში, აფხაზეთის ღირსეული წარმომადგენლობა იქნება; 2. კონფლიქტის სრულმასშტაბიანი მოწესრიგების ფუძემდებლური პრინციპია დაპირისპირების შედეგად იძულებით გადაადგილებულ პირთა აფხაზეთში უპირობო, ორგანიზებული და

ღირსეული დაბრუნება, განურჩევლად მათი ეროვნული წარმომავლობისა. ამაში მნიშვნელოვანი როლი უნდა შეასრულონ ქართველმა და აფხაზმა სამართალდამცავებმა. საერთაშორისო მონიტორინგის ქმედითი მექანიზმების გამოყენებით, უპირობოდ უნდა აღდგეს გამოდევნილი მოსახლეობის ისეთი ფუნდამენტური უფლებები, როგორც არის უსაფრთხო ცხოვრება, თავისუფალი გადაადგილება, მშობლიურ ენაზე განათლებისმიღება, ისტორიული და კულტურული მემკვიდრეობის დაცვა და ა.შ. შესამუშავებელია აფხაზეთში უძრავი ქონების აღწერის, საკუთრების უფლების ერთობლივად განსაზღვრის, მათი დაცვისა და პრივატიზების პროცესის უზრუნველყოფის მექანიზმები; 3. საქართველოს ხელისუფლება გამოხატავს მზადყოფნას, შეასრულოს ნაკისრი ვალდებულებები ცეცხლის განუახლებლობისა და კონფლიქტის მშვიდობიანი, პოლიტიკური გზით მოგვარების თაობაზე. ქართული მხარე ხელს შეუწყობს ქართველი და აფხაზი ხალხის თვალსაჩინო წარმომადგენლების სამოქალაქო დიალოგს, სხვადასხვა სოციალურ და პროფესიულ ჯგუფებს შორის კონტაქტების გამყარებას და გაღრმავებას; 4. ქართული მხარე მიესალმება საერთაშორისო ორგანიზაციების და რეგიონული გაერთიანებების მონაწილეობას კონფლიქტის მოწესრიგების საკითხში. ქართული მხარე მიმართავს საერთაშორისო თანამეგობრობას აფხაზეთის რეგიონის სოციალურ-ეკონომიკური რეაბილიტაციის პროექტების განხორციელებაში მხარდაჭერისთვის. ქართული მხარე, ასევე, განიხილავს აფხაზეთში ეკონომიკური განვითარებისთვის განსაკუთრებული პირობების შექმნის შესაძლებლობას. ამასთან, ქართული მხარე მზად არის, დაიწყოს კონსულტაციები ევროპის რეგიონულ ინსტიტუტებსა და პროექტებში, მათ შორის, ევროკავშირის სამეზობლო ინიციატივა შიდა შავი ზღვის აუზის თანამშრომლობის პროცესებში აფხაზეთის ჩართვის მიზნით; 5. კონფლიქტის სრულმასშტაბიანი მოგვარების პროცესი უნდა განხორციელდეს ეტაპობრივად, ერთიანი სამოქმედო გეგმის საფუძველზე და უწყვეტ რეჟიმში.

კონფლიქტის მოგვარების ქართულ გეგმასა და აფხაზურ „მომავლის გასაღებს“ შორის არსებითი სხვაობა იყო ის, რომ აფხაზები თავისი წინადადებების განხორციელებას გვთავაზობდნენ ნაბიჯ-ნაბიჯ, ხოლო მიხეილ სააკაშვილის ხელისუფლება ყველაფერს ერთიან პაკეტში სთავაზობდა მათ. სააკაშვილის ხელისუფლებამ თავში გამოიტანა საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობა და ყველაფერი მას დაუკავშირა.

კონფლიქტის დარეგულირების ამ მოთხოვნით დაწყებას შედეგი დღემდე არ მოუტანია და მშვიდობიან პროცესს ამუხრუჭებს. ქართული მხარე ყოველთვის პირობად აყენებდა ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენას და დევნილების დაბრუნებას, მაგრამ... არც ტერიტორიული მთლიანობა აღგვიდგენია და არც დევნილები დაგვიბრუნებია. საქართველომ არსებითად უნდაშეცვალოს პოზიციების პრიორიტეტულობა. უპირველეს ყოვლისა, საჭიროა აფხაზი ხალხის ინტერესების შესწავლა და, შეძლებისდაგვარად, დაკმაყოფილება. ნებისმიერი ანალიზით დასტურდება, რომ აფხაზეთის საზოგადოებისთვის სასიცოცხლო მნიშვნელობის საკითხია მისი უსაფრთხოება. საქართველომ უნდა შეძლოს, გადალახოს დამარცხებულის კომპლექსი და შეუქმნას აფხაზეთის მოსახლეობას (რომლებიც, მათი განწყობის მიუხედავად, უკლებლივ ყველა, საქართველოს მოქალაქეები არიან) უსაფრთხოების იმაზე მეტი გარანტიები, ვიდრე ამის გაკეთება შეუძლია რუსეთს. ქართული მხარის მიერ გადადგმული პირველი ნაბიჯი უნდა იყოს შეთანხმება ომისგანუახლებლობის შესახებ. შეიძლება შეთანხმებას ისეთი ფორმულირება მოვუძებნოთ, რომ ორივე მხარისთვის მისაღები იყოს. მეორენაბიჯი – უნდა დაიწყოს მოქმედებები აფხაზეთისათვის ეკონომიკური სანქციების მოხსნის მიმართულებით. არსებულ სანქციებს საპირისპირო შედეგები მოაქვს. რუსეთმა ეკონომიკური სანქციების პირობებში რკინიგზა აამუშავა ადლერი-სოხუმის მიმართულებით; თავისუფლად გააქვს აფხაზეთიდან სოფლის მეურნეობის პროდუქცია. ეკონომიკური სანქციების არსებული ფორმა ხელსაძლევს

მხოლოდ რუსეთს, რომელიც ვითომდა ჰუმანური მოსაზრებებით მაინც დაარღვევს შეთანხმებულ პირობებს. შემდეგი ნაბიჯი უნდა იყოს ღონისძიებების გატარება აფხაზეთის სამოქალაქო ინსტიტუტების ევროპულ სტრუქტურებში ინტეგრაციის მიმართულებით. ეს ნაბიჯები აუცილებლად გამოიწვევს ახალ დინამიკას, რისი შესწავლის შედეგად შესაძლებელი გახდება მომდევნო ნაბიჯების დაგეგმვა და რეალიზება. ერთ-ერთ მომდევნო ნაბიჯად შეიძლება შეთავაზებულ იქნას კონფლიქტის პოლიტიკური მოწესრიგების შესაძლო ფორმატების განხილვა [178] სამწუხაროდ კონფლიქტის მშვიდობიანად დარეგულირებასთან დაკავშირებით ზემოთ დასახელებულქართული მხარის გეგმას რაიმე ხელშესახები შედეგებიარ მოჰყოლია, რადგან მასში ფორმულირებული საკითხები აფხაზური მხარისთვის მიუღებელია.

მკვლევარ ნ. ჩიტაძეს (ექსპერტი კავკასიის საკითხებში) მიაჩნია, რომ სადღეისოდ აფხაზეთის კონფლიქტის მოგვარება მშვიდობიანი მოლაპარაკების გზით პრაქტიკულად შეუძლებელია მხარეთა მიერ აფხაზეთის პოლიტიკურ სტატუსზე რადიკალურად განსხვავებული შეხედულებებისა და პირველ რიგში რუსეთის მარიონეტულ რეჟიმზე ზეწოლის გამო [65.497]. გარდა ამისა, მშვიდობიანი მოლაპარაკებების პროცესს ართულებს აფხაზური მხარის უარი, განაახლოს საქართველოსთან მოლაპარაკებები იმ დრომდე, სანამ საქართველო აფხაზეთთან ხელს არ მოაწერს თავდაუსხმელობის ხელშეკრულებას]. გრძელვადიან პერსპექტივაში მოლაპარაკებათა განახლების შემთხვევაში, აუცილებელია რომ ქართულმა მხარემ წამოაყენოს კონკრეტული წინადადებები აფხაზური მხარის წინაშე, რათა შესაძლებელი იყოს ურთიერთკომპრომისული ვარიანტების გამოჩახვა, რათა მიღწეულ იქნას აფხაზეთის ფართო ავტონომია ერთიანი საქართველოს შემადგენლობაში [65. 498] ნ. ჩიტაძის აზრით, უმნიშვნელოვანესია აღინიშნოს, რომ მოლაპარაკებათა განახლების შემთხვევაში, უნდა დაისვას საკითხი ლტოლვილთა უპირობო დაბრუნებისა

აფხაზეთის მთელ ტერიტორიაზე [65. 502]. მკვლევარ ნ. ჩიტაძის მოსაზრებები საინტერესო დებულებებს შეიცავს პრობლემის კონსტრუქციულად მოგვარების ხელშეწყობის თვალსაზრისით, მაგრამ აქ არის რიგი საკითხები, რომელიც შეიძლება გადაიხედოს დამხარეებს შორის მოლაპარაკების პროცესში ორმხრივი კონსესუსის საგანი გახდეს.

2013 წლის აპრილში ცნობილმა „უნიტარისტებმა“: ნ. ნათაძემ, ვ. კოლუაშვილმა, მ. გიორგაძემ, თ. ჩხეიძემ და თ. დიხამინჯიამ კვლავ დააფიქსირეს თავიანთი უარყოფითი დამოკიდებულება პარლამენტში შესულ კანონპროექტზე ქვეყნის ტერიტორიული მოწყობის შესახებ. ისინი მოითხოვდნენ არ მიეღოთ პარლამენტში შესული კანონპროექტი, როგორც უმეცრული, ანტისახელმწიფოებრივი და ანტიეროვნული. სხვა მოსაზრება ჰქონდათ ქვეყნის ფედერაციის იდეის მომხრეებს. მთლიანობაში სხვადასხვა ჯგუფების დიამეტრალურად განსხვავებულმა პოზიციებმა ის შედეგი გამოიწვია, რომ საქართველო არც უნიტარულია და არც ფედერალური. საქართველოს ტერიტორიული მოწყობის საკითხი კვლავ გააქტიურდა 2014 წლის თვითმმართველობის არჩევნების პერიოდში. მოძრაობა „უნიტარული საქართველოს“ მომხრეები ფედერალიზმის ალტერნატივად ლიბერალური დემოკრატიის პრინციპებზე დამყარებულ, დეცენტრალიზებულ და უნიტარულ საქართველოს მიიჩნევდნენ, რაც მათი აზრით, ყველაზე უკეთ უზრუნველყოფდა აფხაზეთის ფართო ავტონომიას და მთელი ქვეყნის ტერიტორიაზე ადგილობრივ თვითმმართველობას. ქართველ კონსერვატორთა ერთ-ერთ ლიდერს ვ. კუკავას მიაჩნდა, რომ არც აფხაზეთი უნდა ყოფილიყო ფედერალიზაციის სუბიექტი და მისთვისაც უფრო მისაღები ჩანდა დეცენტრალიზებული უნიტარული სახელმწიფოს კონცეფცია [90. 123].

ყველაზე შორს წავიდა ექსპერტი კავკასიის საკითხებში მ. არეშიძე, რომლის შეხედულებით აფხაზეთის სამართლებრივი სტატუსის ამადლება ერთადერთი რესურსია, რომელსაც აფხაზური ეთნოფონდის შენარჩუნება,

გაუცხოებულ ქართველებსა და აფხაზებს შორის ყინულის ლღობა და მათი შერიგება შეუძლია. მ. არეშიძე ასევე აღნიშნავდა, რომ სიტუაცია ჩიხშია შესული. დღევანდელი მდგომარეობით, აფხაზეთი დაკარგულია, მაგრამ გარდა ამისა, რომ დაკარგულია, არც სიტუაციის შეცვლის პერსპექტივა არსებობს. მიუხედავად იმისა, რომ დასავლეთის მხრიდან აღიარებულია ტერიტორიების ოკუპაცია და რუსეთი ამ თვალსაზრისით, გარკვეულ დისკომფორტს განიცდის, ის მხოლოდ დისკომფორტით შემოიფარგლება და მორჩა. უფრო მეტიც, მ. არეშიძემ განაცხადა, რომ რადგან ვხედავ ჩიხურ სიტუაციას და მისი გამოსწორების უპერსპექტივობას, მიმაჩნია, რომ აფხაზეთის დამოუკიდებლობის აღიარება საინტერესო პროცესის დასაწყისი უნდა იყოს. აუცილებელია პროცესის შექმნა იმისათვის კი, რომ ეს ასე მოხდეს და აფხაზები მოუსხდნენ მოლაპარაკების მაგიდას, საჭიროა სამართლებრივი სტატუსის მაქიმალურად მაღლა აწევა. ამ სიტუაციაში, ჯერ ერთი, ახალი სტიმული მიეცემა დასავლეთის პარტნიორებს, უპირველესად გაეროს, მეორე მხრივ, კი ის რუსეთს მძიმე მდგომარეობაში ჩააგდებს. პროფესორი ი. კვესელავა ამ საკითხთან დაკავშირებით ფიქრობს, რომ საერთაშორისო საზოგადოება, ცხადია, მიესალმებოდა ამ გადაწყვეტილებას. მითუმეტეს, ეს იდეა მსოფლიოს წამყავნი ქვეყნებიდან მომდინარეობდა, რომელიც რუსეთს გარკვეულწილად ჩიხურ სიტუაციაში აყენებდა, რადგანაც გაერთიანებული ქართულ-აფხაზური სახელმწიფო ნაკლებად იქნებოდა დამოკიდებული რუსეთზე და არც ცალსახად მიეხმებოდა დასავლურ დიდ სახელმწიფოებს [90. 119]. აქ საუბარია იმაზე, რომ თავიდან საუბარი უნდა ყოფილიყო აფხაზეთის არა იურიდიულ აღიარებაზე, არამედ პოლიტიკურ ცნობაზე და მიგვიყვანდა თუ არა ეს საბოლოოდ ფედერაცია-კონფედერაციამდე, დროის საკითხი უნდა ყოფილიყო. ქართულ-აფხაზურ ურთიერთობებში თავისი წილი შეცდომა თუ დანაშაული ორივე მხარემ დაუშვა. ეს ქართველებმაც უნდა ვადიაროთ და აფხაზებმაც.

საქართველოს ფედერალიზაციას უჭერენ მხარს საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის პროფესორები ჯემალ გახოკიძე და სოფო მიდელაშვილი მონოგრაფიაში „ჰონკონგი, ჩინეთი 1997“ [81]. ავტორებმა წინა პლანზე წამოწიეს საქართველო-აფხაზეთის ურთიერთობების მოგვარების ხელშეწყობისათვის ჩინეთ-ჰონკონგის გამოცდილების შესწავლა და შემდეგ მისი დანერგვა ქართულ-აფხაზური კონფლიქტის დარეგულირების საქმეში, რაც ჩვენი აზრით მისაღები უნდა გახდეს ქართულ-რუსული დიპლომატიისათვის და მხარდაჭერა უნდა პოვოს თვით აფხაზეთის პოლიტიკურ ელიტაში. მაგრამ ამაზე კონკრეტულ გამოხმაურებას რომელიმე მხრიდან ჯერ არ ვიცნობთ.

საქართველოს ფედერალიზების პრობლემამ, ქართულ საზოგადოებაში, კვლავ გააქტიურა აფხაზეთის თემა. პოლიტიკოსთა და მეცნიერთა ერთ ჯგუფს ქართულ-აფხაზური ურთიერთობების მოგვარების უნიკალურ გზად ქვეყნის ფედერალიზაცია მიაჩნია. პროფესორ ი. კვესელავას აბსოლუტურად ვეთანხმებით, რომ საქართველომ ორი არჩევანიდან ერთ-ერთი უნდა აირჩიოს. აქ სახალხო დიპლომატია პრობლემას ვერ გადაწყვეტს...სამწუხაროდ საქართველო დიდხანს ვერ არკვევდა, ტერიტორიული მოწყობის როგორი ფორმა უნდა ჰქონოდა ან მმართველობის რა ფორმით სურდა ცხოვრება? თუმცა მეცნიერი თვლის, რომ ახალი ხელისუფლება ცდილობს ამ მიმართულებით კონკრეტული ნაბიჯები გადადგას და საკონსტიტუციო ცვლილებები განახორციელოს.

არსებობს მართებული მოსაზრება, რომ რადგანაც ქართული ფედერალიზმის ისტორია და პრაქტიკა საუკუნეებს ითვლის, საჭიროა საქართველოს სახელმწიფოს ტერიტორიული მოწყობის ფორმის კონსტიტუციურად დაკანონება და შემდეგ პრაქტიკულად ამუშავება, თუმცა ეს შეუძლებელი იქნება ქვეყნის ტრადიციული განვითარების გეზის, ეთნიკურ უმცირესობათა

უფლებების და, რაც მთავარია, აფხაზეთის და ე.წ. სამხრეთ ოსეთის პრობლემის გადაჭრის გარეშე [90. 96].

პროფესორ ი. კვესელავას აზრით საქართველომ დეფაქტო უნდა ცნოს აფხაზეთის სოხუმის მთავრობა, რომლის ლეგიტიმურობა ექვეს არ უნდა იწვევდეს ანუ ქართულ-აფხაზური ურთიერთობების მოწესრიგება, პირველ ეტაპზე, სოხუმის ხელისუფლებასთან დიალოგის გამართვით უნდა დავიწყოთ. მეცნიერი ქვემოთ განმარტავს, რომ მის მიერ აღიარების ზემოთგანხილული თეორიით, აღიარება ატარებს მხოლოდ დეკლარირების ხასიათს და, შესაბამისად, ადვილდება ახალ სახელმწიფოსთან ურთიერთობაც [122. 12]. რადგან თანამედროვე რეალური პოლიტიკა გვიბიძგებს ახლებურად შევხედოთ ქართულ-აფხაზურ ურთიერთობებს. უნდა აღვადგინოთ დიალოგი აფხაზეთის დე ფაქტო ხელისუფლებასთან, თავი უნდა დავანებოთ „აგრესიულ დიპლომატიის“ გამოვლინებას და „აგრესიული სამშვიდობო პოლიტიკის“ განხორციელებას [90. 142].

იმის გათვალისწინებით, რომ აფხაზეთის იდენტობას დღეს სადავოდ არავინ მიიჩნევს, დღის წესრიგში უნდა დადგეს საქართველოსა და აფხაზეთის ხელისუფლებების დიალოგის დაწყების საკითხი... ცხადია, საქართველოს დღევანდელი ხელისუფლება ცდილობს პრაგმატული პოლიტიკური ხედვა ჩამოაყალიბოს აფხაზეთის პრობლემასთან დაკავშირებით და მხარს უჭერს აფხაზეთისათვის ევროპული მოდელის ავტონომიის იდეას და საქართველოს სახელმწიფოს გზა ევროპისაკენ თავისთავად გულისხმობს ევროპული კონტექსტის კონსტიტუციას [90. 143-144].

ახალმა ხელისუფლებამ რუსეთთან კავშირების აღდგენა ეკონომიკითა და ვაჭრობით, კულტურითა და ადამიანთა შორის კონტაქტებით დაიწყო. მაგრამ აშკარაა, რომ ეს პოლიტიკურ საკითხებს ვერ მოაგვარებს. გვესმის საჭირო და აუცილებელია რუსეთ-საქართველოს პოლიტიკურ-დიპლომატიური ურთიერთობების აღდგენა, მაგრამ ეს ერთი მხრივ, შეუძლებელია რადგან

რუსეთს ჩვენი ქვეყნის ტერიტორიის 20% აქვს ოკუპირებული და რომელმაც აფხაზეთ-სამხრეთ ოსეთის დამოუკიდებლობა აღიარა და მეორე მხრივ კი, მოგვწონს თუ არა ეს, სწორედ რუსეთთან მოგვიწევს მოლაპარაკების წარმოება, რადგან პირდაპირი ურთიერთობის დამყარების გარეშე საჭირო შედეგს ვერ მივაღწევთ. ჩვენი სახელმწიფო ამ სიტუაციაში დაინტერესებული მხარეა და ჩვენი პრობლემა გვაქვს მოსაგვარებელი, ამიტომსაჭიროა რუსეთთან მოლაპარაკება.

ფაქტია, რომ რუსეთის მიერ აფხაზეთისა და სამხრეთ ოსეთის დამოუკიდებლად აღიარებაში კატალიზატორის როლი სწორედ ყოფილი, სააკაშვილის ხელისუფლების გაუთვლელმა არასწორმა პოლიტიკამ შეასრულა, რამაც 2008 წლის აგვისტოში ჯერ კოდორის ხეობა და ახალგორის რაიონი დაგვაკარგვინა, შემდეგ კი ამ ყველაფერმა ხელი შეუწყო აფხაზეთისა და ცხინვალის რეგიონის შეზღუდული საერთაშორისო-სამართლებრივი სტატუსის შემდგომ განმტკიცებას. სამწუხაროდ იმ მდგომარეობამდე დავედით, რომ წინა შევარდნამე-საკაშვილის ხელისუფლებების უხეში შეცდომების წყალობით საქართველოს ტერიტორიული პრობლემების მოგვარების პროცესი ფაქტიურად უიმედოდ გაიყინა.

საქართველოს ეროვნულ ინტერესებში შედის, დასავლური კურსი რაც დღეს დავას ნამდვილად არ იწვევს, მაგრამ ფაქტია, რომ დღევანდელი რეალობიდან საეჭვოა, საქართველოს მთლიანობა დასავლეთის სახელმწიფოთა ძალისხმევით ან საერთაშორისო ორგანიზაციების შემფოთების გამოხატვით აღდგეს. ამ პრობლემის დაწყებიდან გვესმის დასავლეთის მხოლოდ მხარდამჭერი განცხადებები საქართველოს მიმართ. ისინი მართალია გვიდასტურებენ აფხაზეთისა და „სამხრეთ ოსეთის“ საქართველოს შემადგენლობაში ყოფნას, გაეროსა თუ ეუთოში ღებულობენ საქართველოსთვის სასარგებლო რეზოლუციებს, აკრიტიკებენ და მოუწოდებენ რუსეთის ფედერაციას პატივი სცეს საქართველოს ტერიტორიულ მთლიანობას და

საზღვრების ურღვევობას, მოითხოვენ კრემლისაგან ხელი აიღოს აფხაზეთის და „სამხრეთ ოსეთის“ გამდგარი რეგიონების აღიარებაზე და დახმარება-წაქეზებაზე. მოგვიწოდებენ მხარეებს დიალოგის აღდგენის აუცილებლობისაკენ, მაგრამ საერთაშორისო საზოგადოების ამგვარი ძალისხმევის მიუხედავად არაფერი არ იცვლება ჩვენდა სასარგებლოდ. პირიქით დროში – სიტუაცია უფრო ნეგატიური ხდება საქართველოსთვის. რუსეთი სულ უფრო მეტ დახმარებას უწევს აფხაზეთს და ცხინვალის რეგიონს, ღრმავდება მათი რეალური ინტეგრაცია, რუსეთის ფედერაციაში, აფხაზეთისა და ცხინვალის რეგიონი სიამოვნებით იღებენ რუსულ ფინანსურ დახმარებას. მართალია მნიშვნელოვანია მათთვის ნიკარაგუა-ვენესუელას და წყნარი ოკეანის ჯუჯა კუნძულოვანი ნაურუს მხრიდან მიღებული აღიარება, მაგრამ მათთვის ყველაზე მნიშვნელოვანია მოსკოვის მხარდაჭერა. პუტინის რუსეთი ხომ მსოფლიო ჰეგემონობაზე აცხადებს პრეტენზიას. აშკარაა რომ რუსეთის წინააღმდეგ არა თუ ევროკავშირი და ნატო, არამედ თვითამერიკის შეერთებული შტატებიც ვერაფერს ახერხებს. ძალიან სამწუხაროა, რომ ევროკავშირის სახელმწიფოებისა და აშშ-ის მიერ კოსოვოს აღიარების ფაქტმა, აფხაზეთისა და „სამხრეთ ოსეთის“ დამოუკიდებლობის იდეა კვლავ წინა პლანზე გადმოწია და რუსეთმა ბალკანეთის გეოპოლიტიკაში განცდილი მარცხის გამო საქართველოზე იძია შური. მართალია ბრიუსელი და ვაშინგტონი ვერ ხედავენ საერთოს–კოსოვოსა და აფხაზეთ_ „სამხრეთ ოსეთის“ სტატუსთან დაკავშირებით, მაგრამ ფაქტია, რომ კოსოვოს აღიარებამ უბიძგა პუტინს ეს ნაბიჯი გადაედგა და აღიარა აფხაზეთისა და „სამხრეთ ოსეთის“ დამოუკიდებლობა. დასავლეთის წყალობით რაც მოხერხდა ნამდვილად არის ის, რომ ამ ეტაპზე შეჩერებულია ჩვენგან განმდგარი რეგიონების შემდგომი სხვა ქვეყნების მხრიდან დიპლომატიური აღიარება.

საინტერესოა ამერიკის პრეზიდენტის დონალდ ტრამპის 2017 წლის მაისში მიღებული კანონი. აშშ-ს ახალმა პრეზიდენტმა საქართველოს

ტერიტორიულ მთლიანობას დაუჭირა მხარი. ეს ტრამპმა იმ საბიუჯეტო კანონის ხელმოწერით დაადასტურა, სადაც საქართველოს ცალკე თავი ეთმობა. „საქართველოს ტერიტორიების – აფხაზეთისა და ცხინვალის რეგიონის ოკუპაცია“ – ასეა დასათაურებული ეს თავი. 2017 წლის ამერიკის ბიუჯეტის კანონში საქართველოს ტერიტორიების ოკუპაციის შესახებ ჩანაწერი პირველად გაკეთდა. ჩანაწერის მიხედვით, აშშ არ დაეხმარება იმ ქვეყნებს, რომლებიც ოკუპირებული აფხაზეთისა და ოსეთის დამოუკიდებლობას აღიარებს. დღეს აფხაზეთი და ცხინვალი აღიარებული ჰყავს რუსეთის გარდა სამ ქვეყანას: ნიკარაგუას, ვენესუელასა და ნაურუს [189].

ვფიქრობთ ამერიკის პრეზიდენტის ეს ნაბიჯი დიდი მნიშვნელოვანი აქციაა საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის მხარდასაჭერად და ეს ქმედება კიდევ ერთხელ მკაფიო გამოვლინებაა ამერიკის მხრიდან ჩვენი ქვეყნების სტრატეგიული პარტნიორობისა.

3.6. საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენის პერსპექტივები

აფხაზეთის ირგვლივ არსებული მწარე რეალობა არის არა იმდენად ქართულ-აფხაზური კონფლიქტი, არამედ რუსეთ-საქართველოს ხანგრძლივიომის ერთ-ერთი გამოვლინება და საქართველოს დამოუკიდებლობისათვის ბრძოლის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ასპექტი. ცხადია, რომ რუსეთის ფაქტორის არსებობა, უკიდურესად ამწელებს აფხაზეთის პრობლემის მოგვარებას, მაგრამ, რა თქმა უნდა, მიუხედავად ამისა, ეს ფაქტორი არ უნდა იყოს სასოწარკვეთისა და ხელების ჩამოშვების საბაზი. აქ მთავარია ის, – რაოდენ რთული და ხანგრძლივიც არ უნდა იყოს პრობლემის გადაწყვეტა, საქართველოს ძალისხმევა ამ მიმართულებით უნდა იყოს მუდმივი, მიზანმიმართული, დაუღალავი, და, რაც მთავარია, კონცეპტუალურად სწორად დალაგებული.

ავხაზეთში კონფლიქტის დარეგულირების მიზნით ქართულ-ავხაზური მოლაპარაკებების პროცესი მიმდინარეობს 1993 წლის ნოემბრიდან გაერო-ს ეგიდით, ეუთო-ს მონაწილეობითა და რუსეთის „შუამავლობით“. დამოუკიდებელ სახელმწიფოთა თანამეგობრობის „სამშვიდობო“ მისიამ ავხაზეთში, რომელსაც რუსეთი ახორციელებდა, უზრუნველყო მხოლოდ კონფლიქტის სამხედრო ფაზის შეწყვეტა და ძალის გამოყენებლობის რეჟიმის შენარჩუნება. კონფლიქტის მოწესრიგების სახელშეკრულებო ბაზის ძირითადი მოთხოვნები კი – პოლიტიკური სტატუსის განსაზღვრა, ლტოლვილთა დაბრუნება და უსაფრთხოება, საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის დე ფაქტო აღდგენა - 1993 წ. სექტემბრის მდგომარეობით ბლოკირებულია და ფაქტობრივად გაყინულია.

კრიტიკული სოციალური თეორიის მიხედვით, ძალიან მნიშვნელოვანია დაპირისპირებულ მხარეებს შორის დიალოგი. ამ თეორიის მიხედვით კონფლიქტი ვერ აიხსნება მხოლოდ პოლიტიკური ან ეკონომიკური ზედაფენის ანალიზის საფუძველზე. საჭიროა დაპირისპირებული მხარეები დავარწმუნოთ, რომ შეხედულებათა განსხვავება, არამსგავსება პრობლემა არ არის და შეიძლება მათი შეთანხმებაერთმანეთთან [78. 202].

კონფლიქტების მთავარი მიზეზი, საზოგადოებაში დაგროვილი წინააღმდეგობებია, რომელიც განსაკუთრებით XX საუკუნის ბოლო ოცწლეულშია დაგროვილი. შესაბამისად, კონფლიქტები ხორციელდება შემდეგითანმიმდევრობით: 1. წინააღმდეგობათა აღმოცენება; 2. დაპირისპირების განვითარება; 3. წინააღმდეგობათა გადალახვა. თუ ეს ვერ ხერხდება, მაშინ სახეზე გვაქვს კონფლიქტის შემდეგი საფეხურები: 4. წინააღმდეგობათა უკიდურესი გამწვავება; 5. წინააღმდეგობათა გამოვლენა კრიზისის სახით. მეცნიერთა შორის დიდი ყურადღება აქვს დათმობილი ეთნიკურკონფლიქტებს. მეცნიერთა ნაწილი ფიქრობს, რომ ეთნოტერიტორიულიავტონომიები კონფლიქტების გაჩენის მიზეზია.

კონფლიქტის მიზეზი შეიძლება გახდეს თვითნებურად დადგენილი საზღვრები. კონფლიქტთა გახანგრძლივებაში მნიშვნელოვან როლს თამაშობს უმცირესობის საკითხი. მრავალი მეცნიერი ყველაზე პრობლემურად მიიჩნევს პოლიეთნიკურ საზოგადოებაში მიმდინარე კონფლიქტებს. თანამედროვე მსოფლიოში კი უმეტესად სწორედ ასეთი კონფლიქტები არის სახეზე. „ცნობილია, რომ 99 ქვეყანას ჰყავს 291 ეთნიკური უმცირესობა „რისკის ფაქტორით“ [190. 65]. უმცირესობისათვის კი იდენტურობის დაცვა არსებობის ტოლფასია. ბოლო დროს მსოფლიო გლობალიზაციამ, პოლიტიკურმა და ეკონომიკურმა ინტეგრაციამ, მხოლოდ უმცირესობათა იდენტურობას როდი შეუქმნა საფრთხე. ეს საფრთხე სხვა შედარებით პატარა სახელმწიფოებსაც დაემუქრა. რამაც კიდევ უფრო მეტად „კონფლიქტური გახადა მსოფლიოს ფონი“ [78. 204].

ეთნიკური კონფლიქტები შეიძლება იყოს გამოწვეული ისტორიული ანკულტურული განსხვავებულობით. აგრეთვე, პოლიტიკური მიზეზითაც. მაგალითად, როდესაც ჩამოყალიბდა საბჭოთა კავშირი მოსკოვმა რესპუბლიკებში მიზანმიმართულად ჩამოაყალიბა ავტონომიური ოლქები, განსაკუთრებით საზღვრისპირა რაიონებში და გაავლო საზღვრები, რომლებიც იმპერიის მიერაშკარად ჩადებული „ნაღმები“ გახლდათ. მისი პირდაპირი გამოძახილია აფხაზეთის და ე.წ. „სამხრეთ ოსეთის“ კონფლიქტები. ეს კონფლიქტები შერეული ტიპის კონფლიქტებს უნდა მივაკუთვნოთ. ისინი არიან ძირითადად პოლიტიკური ხასიათისა, რომელიც ინსპირირებულია მესამე ძალის – რუსეთის სახელმწიფოს მიერ. თუმცა გარკვეულწილად, ეთნიკური ხასიათისაც გახლავთ [78. 205].

აფხაზეთისა და ე.წ. „სამხრეთ ოსეთის“ კონფლიქტებთან დაკავშირებით თავისი მოსაზრება გამოთქვა მეცნიერმა რევაზ ჯორბენაძემ: „კონფლიქტიდან მშვიდობიანი, თანამშრომლობის გზით გამოსვლა ჩვენი ქვეყნისათვის დღეისათვის ყველაზე მნიშვნელოვანია, რადგან საქართველო ორ დიდი –

მართლმადიდებლურ-სლავურ და ისლამურ ცივილიზაციებს შორის მდებარეობს. კონფლიქტების არსებობაცვივილიზაციათა გამმიჯნავ ზონებშია მოსალოდნელი. შესაძლოა, აფხაზ-ქართველთა, ოს-ქართველთა, პანკისის ხეობაში დაძაბულობა და სხვა პოტენციურიკონფლიქტები, სწორედ საწყისი ეტაპია ცივილიზაციათა დაჯახებისა. ამ ომს რუსეთ-ჩეჩნეთის ხანგრძლივი საბრძოლო დაპირისპირებაც აძლიერებს. მნიშვნელოვანია, რომელი ცივილიზაციის ნაწილი იყო, მაგ., დასავლეთი, რომელიც იცავს თავისსაზღვრებს NATO-ს სამშვიდობო ეგიდით, მაგრამ აქვე გასათვალისწინებელია, რომევროპისათვის ჩვენ ყოველთვის პერიფერია ვიქნებით. ამგვარ პოლიტიკურ სივრცეშიმოხვედრით იდენტიფიკაცია მომავალზე ორიენტაციით უნდა გაკეთდეს, სადაცგათვალისწინებული იქნება გარკვეული ბალანსი და ყოველი დავა საშინაო, საერთაშორისო მშვიდობიანი გზით გადაიჭრება“ [191. 5-6].

აფხაზეთის კონფლიქტი პოლიტიკურკონფლიქტსაც მიეკუთვნება. პოლიტიკური კონფლიქტის კვლევისასაუცილებელია გათვალისწინებულ იქნას კვლევის პროცესის ეტაპები, რომელიცგვამლევს საშუალებას თანმიმდევრულად შევასრულოთ გამოყოფილი საკითხებისშესწავლა, რათა მივიღოთ რეალური შედეგები ესენია: 1. პრობლემის განსაზღვრა; 2. ლიტერატურის მიმოხილვა; 3. ჰიპოთეზების ჩამოყალიბება; 4. საკვლევი პროექტის დამუშავება ექსპერიმენტი, გამოკითხვა; 5. კვლევის ჩატარება; 6. შედეგების ინტერპრეტაცია.

თანამედროვე პოლიტიკურ მეცნიერებაში კონფლიქტების მოგვარების შემდეგი გზებიარსებობს: 1. კონფლიქტის მართვა – კონფლიქტში მონაწილე ორივე მხარე ცდილობსკონფლიქტი ნაკლებად აგრესიული გახადოს. ამისათვის კონფლიქტშიმონაწილე მხარეები იწყებენ მოლაპარაკებას; კონფლიქტის ზონაში ათავსებენსამშვიდობო ჯარებს და სხვ. აფხაზეთის კონფლიქტის ზონაში კი რუსული ჯარი იყო ჩაყენებული,

რომელთაც ცალმხრივად აფხაზების მხარე ეჭირათ და ხელს უშლიდნენ მოლაპარაკების დაწყებას. ამიტომაც კონფლიქტის მოგვარების ეს გზა ჩვენთვის არ აღმოჩნდა ეფექტური. 2. „კონფლიქტის მართვა კონსტრუქციულად“ და „დისპუტის კოლაბორაციული გადაჭრა“ – ეს მეთოდები ხშირად გამოიყენება საერთაშორისო შეთანხმებებისას და გულისხმობს კონფლიქტში მონაწილე მხარეებს შორის ალტერნატიული გადაწყვეტილებების შემუშავებას, რომელსაც შემდეგ მოჰყვება მათ შორის ხელშეკრულებების გაფორმება. ოღონდ აუცილებელი პირობაა, რომ ეს ხელშეკრულება კონფლიქტში მონაწილე ორივე მხარემ უნდა შეასრულოს.

საქართველოს ხელისუფალთა მცდელობა, კონფლიქტის მოგვარებასთან დაკავშირებით, რომელსაც მხარს უჭერდნენ საერთაშორისო ორგანიზაციები, ყოველთვის იშლებოდა. ამან კი აღნიშნული კონფლიქტი ჩიხში შეიყვანა. 3. კონფლიქტში მონაწილე მხარეების ლიდერების შეხვედრა – მათზე ბევრი რამაა დამოკიდებული. აუცილებელია, მათ შორის უშუალო და პირდაპირი კავშირის დამყარება, რაც კონფლიქტის მშვიდობიანი გზით გადაჭრის საწინდარი გახდება. მაგრამ საქართველოში არსებული აფხაზეთისა და ე.წ. „სამხრეთ ოსეთის“ კონფლიქტების შემთხვევაში, კონფლიქტში მონაწილე მხარეების ლიდერებს შორის პირდაპირი დიალოგი, ფაქტობრივად, ჩაშალარუსეთის სახელმწიფომ და ის, თავისი გეოპოლიტიკური ინტერესებიდან გამომდინარე, ამ დიალოგის შემდეგში მოხდენასაც უშლის ხელს. 4. კონფლიქტის რეგულაცია – ის ძირითადად სამი მიმართულებით ხორციელდება – კონფლიქტის მართვა, კონფლიქტის პრევენცია და კონფლიქტის გადაჭრა. კონფლიქტის რეგულაციის დროს მიზანი არის კონფლიქტის დამაბულობის შედარებითი განმუხტვა და მისი მოლაპარაკების რეჟიმში გადაყვანა. კონფლიქტის რეგულაცია ორ დონეზე მიმდინარეობს – ძალისმიერი გზით რომელიც ნაკლებად ეფექტურია და თანამშრომლობის გზით, რომელიც ურთიერთ ინტერესების გათვალისწინებაზეა დაფუძნებული. ამ დროს შეიძლება გამოყენებული იქნას

მესამე, ნეიტრალური ძალაც, რომელიც დაინტერესებულია კონფლიქტის მშვიდობიანი, დიალოგის გზით გადაჭრით. კონფლიქტის რეგულაციის დროს საჭიროა მკვეთრად გამოიკვეთოს დავის საგანი. შემდეგ გაიმართოს მათ შორის მოლაპარაკება შუამავლის, ან არბიტრაჟის მეშვეობით. შუამავლის შემთხვევაში, კონფლიქტში მონაწილე მხარეები პროცესის მართვას ანდობენ სხვას, თუმცა შედეგს უშუალოდ აკონტროლებენ. არბიტრაჟის შემთხვევაში კი, შედეგს და პროცესს მთლიანად ანდობენ სასამართლოს. კონფლიქტების რეგულაციის მრავალი მეთოდი არსებობს. ის დამოკიდებულია იმაზე, თუ ესკალაციის რომელ საფეხურზე იმყოფება კონფლიქტი. შესაბამისად, ადგენენ მიდგომის გზებს და შედეგის სააღბათო ხარისხს. თუ კონფლიქტი ღია დაპირისპირებაშია გადაზრდილი, მისი რეგულაცია ძნელად ხორციელდება. აფხაზეთისა და ე.წ. „სამხრეთ ოსეთის“ კონფლიქტების შემთხვევაში, ვერ ხერხდება მათი რეგულაცია არც შუამავლის და არც არბიტრაჟის საშუალებით. ამ კონფლიქტების რეგულაცია რომ არ ხდება, ამაშიც ბრალი მიუძღვის რუსეთის სახელმწიფოს, რადგან აქ მის მიერ მართვადი ქაოსის შექმნა უნარჩუნებს კავკასიაზე კონტროლს.

5. მოლაპარაკება – ის საუკეთესო შემთხვევაში შეიძლება წარიმართოს ხუთეტაპად: I. კონფლიქტში მონაწილე მხარეთა მიერ მათი პოზიციების დაფიქსირება; II. მხარეთა მოთხოვნების გარკვევა; III. კონფლიქტის გადაჭრის ალტერნატიული წინადადებების წამოყენება; IV. სადავო საკითხებზე შეთანხმების მიღწევა; V. მიღწეული შეთანხმების აუცილებლად შესრულება; არსებობს ჰორიზონტალური და ვერტიკალური მოლაპარაკებები. ჰორიზონტალური მოლაპარაკება მიმდინარეობს კონფლიქტის თანაბარ უფლებიან მხარეებს შორის. ვერტიკალური კი არის ისეთი მოლაპარაკება, როდესაც კონფლიქტში მონაწილე ეთნოპოლიტიკური ლიდერები ესაუბრებიან კონფლიქტში მონაწილე თავის მხარეს.

6. კონფლიქტის გადაჭრის სტრატეგიები – კონფლიქტების გადაჭრის შემდეგის სტრატეგიები არსებობს: I. კონფლიქტიდან განრიდება; II.

ურთიერთკომპრომისი; III. კონფლიქტურ სიტუაციასთან შეგუება; IV. კონფლიქტში მონაწილე მხარეებს შორის თანამშრომლობის დამყარება; V. კონფლიქტის ძალისმიერი გზით გადაწყვეტა, რაც, აგრეთვე, კონკურენციის სახელით არის ცნობილი [78. 213-215].

ქართულ-აფხაზური კონფლიქტის დარეგულირებასთან დაკავშირებით არსებობს სხვადასხვა მიდგომები და მოსაზრებები. რომელთა შესახებ ზემოთ უკვე გვქონდა საუბარი, მაგრამ უნდა ითქვას გადაჭრით, რომ ამ კონფლიქტის მოსაგვარებლად ქართულ მხარეს დღემდეარ შეუძლებელია მაღალკვალიფიციური ქმედუნარიანი სტრატეგიული გეგმა, რომლის გარეშეც პრაქტიკულად წარმოუდგენელია პრობლემის ადგილიდან დამკრაც კი. სპონტანური გადაწყვეტილებებით და გაუაზრებელი ნაბიჯებით ეს პრობლემა არასოდეს მოგვარდება.

კონფლიქტის ცხელ ფაზაში შესვლისთანავე დაიწყო მოლაპარაკებები ქართულ-აფხაზურ მხარეებს შორის მთელ რიგ საკითხებთან დაკავშირებით, მაგრამ ფაქტია, რომ რამე ხელშესახები 24 წლის მანძილზე პრობლემის მოგვარების გზაზე რეალურად არ გვაქვს. არცერთი მხარე თავის პოზიციას არ თმობს. ამასთან როგორც დავინახეთ მიდგომები პრობლემის მოგვარებასთან დაკავშირებით დროის განმავლობაში სხვადასხვა იყო და იცვლებოდა ეტაპობრივად. დროის გასვლამ უფრო ჩიხში შეიყვანა ქართულ-აფხაზური კონფლიქტი და უიმედო უპერსპექტივო ფაზაშია დღესდღეობით მოქცეული პოლიტიკური დარეგულირების პროცესი.

ამდენად, კვლავ ღიად რჩება უმნიშვნელოვანესი საკითხი: როგორ ხედავს საქართველოს ხელისუფლება ქვეყნის მომავალი მოწყობის მოდელს, რა მექანიზმით იქნება უზრუნველყოფილი აფხაზეთის სუვერენიტეტი საქართველოს სახელმწიფოს შემადგენლობაში და, საერთოდ, რა ხარისხის სუვერენიტეტზეა საუბარი. აღნიშნულ საკითხებზე ცენტრალური ხელი-სუფლების მხრიდან დღემდე არ არის ჩამოყალიბებული ერთიანი პოზიცია.

ფართოდ გავრცელებული მოსაზრების თანახმად (რომელიც 1995 წ. საქართველოს კონსტიტუციაშიც აისახა), ქვეყნის ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული მოწყობის მოდელის განსაზღვრას ხელს უშლის მოუგვარებელი კონფლიქტები. კონფლიქტის გადაწყვეტის გასაღები ქართული და აფხაზური მხარეების შეთანხმებაშია. ასეთი შეთანხმება კი ვერ შედგება, სანამ ცენტრალური ხელისუფლება არ ჩამოყალიბდება, თუ რას სთავაზობს ის განკერძოების მომხრე საზოგადოებას.

აფხაზეთის კონფლიქტის დარეგულირების ძირითადი მიმართულებების თაობაზე საერთაშორისო თანამეგობრობის ზოგადი ხედვა წარმოდგენილია დოკუმენტში „უფლებამოსილებათა გამიჯვნის ძირითადი პრინციპები თბილისსა და სოხუმს შორის“. მას უფრო ხშირად „ბოდენის დოკუმენტს“ უწოდებენ. მიუხედავად მისი მნიშვნელობისა, „ბოდენის დოკუმენტთან“ პრინციპული ხასიათის პრეტენზიები აქვთ, როგორც აფხაზურ, ასევე ქართულ მხარესაც. აფხაზურ მხარეს აშინებს საქართველოს სახელმწიფოში რეინტეგრირება, ხოლო ქართულ მხარეს – აფხაზეთის სუვერენული სტატუსის დაფიქსირება. „ბოდენის დოკუმენტის“ ფუძემდებლური პრინციპების კონკრეტული, სამართლებრივად და პოლიტიკურად გამართული, დემოკრატიული მექანიზმებითა და გარანტიებით შევსების შემთხვევაში, შესაძლებელი გახდება ორივე მხარისათვის მისაღები გადაწყვეტილებების შემუშავება. ოღონდ, ეს უნდა გააკეთონ უშუალოდ მხარეებმა, რადგან ვერც გაერო და ვერც ეუთო მათგან დამოუკიდებლად ვერ განსაზღვრავს, სუვერენიტეტის კონკრეტულად რა ხარისხი შეიძლება შეესაბამებოდეს ორივე მხარის ინტერესებს. ვფიქრობთ, რომ ქართულმა მხარემ საერთაშორისო გამოცდილებაზე დაყრდნობით, რეგიონალიზმისა და ფედერალიზმის პრინციპების შერწყმის საფუძველზე, აფხაზეთს და მის მოსახლეობას უნდა შესთავაზოს საქართველოს ტერიტორიულ-სახელმწიფოებრივი მოწყობის სპეციფიკური მოდელი, რომელიც შესაძლებლობას შექმნის, ანგარიში გაეწიოს

მხარეების ისტორიულად და სამართლებრივად ჩამოყალიბებულ გამორჩეულობას, საქართველოს სხვა რეგიონების კულტურული, პოლიტიკური, ისტორიული და გეოგრაფიული თავისებურებების ფონზე. დეტალურად უნდა იყოს განხილული საქართველოს სახელმწიფოში მათი განსაკუთრებული პოლიტიკურ-სამართლებრივი სტატუსი, აქედან გამომდინარე ყველა უფლება და ვალდებულება. განისაზღვროს განსაკუთრებულ უფლებამოსილებათა კონკრეტული ნუსხა, დამატებითი გარანტიები, რომლებმაც უნდა უზრუნველყოს აფხაზი ხალხის დაცვისა და განვითარების პირობები, მათ შორის – პოლიტიკურ, ფინანსურ, დემოგრაფიულ და სხვა სფეროებში. უნდა დადგენდეს მხარეთა ვალდებულებები: უპირველეს ყოვლისა, კონფლიქტის შედეგად იძულებით გადაადგილებულ პირთა ზუსტი აღრიცხვა და მათი ნებაყოფლობითი დაბრუნება საკუთარ საცხოვრებელ ადგილებში; პარალელურად ეკონომიკური დახმარების აქტიური განხორციელება, დაბრუნებულ პირთა უსაფრთხოების უზრუნველყოფა და სიტუაციის სტაბილიზაცია.

ის, თუ რა როლი ითამაშა XIX საუკუნის რუსეთის კოლონიურმა პოლიტიკამ ქართულ-აფხაზურ გაუცხოებაში, ამაზე ზემოთ გარკვევით ვისაუბრეთ მაგრამ უნდა ვაღიაროთ, რომ ეს ისტორიული თუ სოციოლოგიური ინტერესის სფერო უფროა, ვიდრე თანამედროვე შერიგების პოლიტიკის მშენებლობის საკითხი. წარსულის ქექვა ამ სიტუაციაში შერიგებისთვის ხელშემწყობი ფაქტორი სულაც ვერ იქნება, რადგანაც აუცილებლად გასათვალისწინებელია ის ფაქტი, რომ თუ იმდროინდელი აფხაზი არისტოკრატის ნაწილი მთლიანად იყო დაკავშირებული ქართულსამყაროსთან კლასობრივი თუ სხვადასხვა თვალსაზრისით, იგივეს ვერ ვიტყვით ამ მხარის სხვა ადგილობრივებზე. როგორც ცნობილია ეს ეთნიკურად ჭრელი რეგიონი იყო სადაც აფხაზური და ქართული წარმომავლობის ხალხთა საცხოვრებელი ადგილის საზღვარი მუდმივად იცვლებოდა, შესაბამისად, ამათუ იმ ოჯახის

აფხაზობა ან მეგრელობა უფრო კონკრეტული გარემოებების შედეგს წარმოადგენდა, ვიდრე წმინდა ეთნიკური წარმომავლობა, ამიტომაც ფაქტია, რომ ორი ეროვნული იდენტობა ჩამოყალიბდა. მეგრულმა მოსახლეობამ თავი თუ სრულიად მოიაზრა ერთიან ქართული ეროვნულ ფარგლებში, აფხაზობა კი განსხვავებული ეროვნული იდეის საფუძველი გახდა. საბჭოთა პერიოდში, ქართველთა და აფხაზთა ეთნოსების–აწ უკვე თანამედროვე ეთნიკური ერების–პოლიტიკური იდეალები რადიკალურად დასცილდა ერთმანეთს. დარჩა ყოფისა და ტრადიციის მსგავსება, მაგრამ ეს სულაც არ აღმოჩნდა საკმარისი პოლიტიკური ერთობისათვის.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ჯანელიძე 2007: თ. ჯანელიძე, აფხაზეთის კონფლიქტი და რუსეთი და-
2. სავლეთის პოლიტიკურ კვლევებში, თბილისი, 2007.
3. გელაშვილი 1994: ნ. გელაშვილი, „ზუსტი შეფასების ძიებაში“, ლიტე-
4. რატურული საქართველო, 1, 1994.
5. იმედაშვილი 1993: კ. იმედაშვილი, „გავთავისუფლდეთ შიშისგან“, თბი-
6. ლისი, 38, 1993.
7. საქართველოს გენერალური პროკურატურისა და აფხაზეთის
ავტონომიური
8. რესპუბლიკის პროკურატურის დასკვნა აფხაზეთის ავტონომიურ
რესპუბლიკაში,
9. ქართველი მოსახლეობის გენოციდის ფაქტზე აღძრული სისხლის
სამართლის საქმეზე
10. დადგენილ გარემოებათა შესახებ (1992-1999 წწ.)
11. http://www.c-r.org/downloads/Georgian-Abkhaz_PPP_Geo.pdf
12. Citizenship and Nationhood. Harvard University Press. Cambridge, Mass, 1990
13. დავით ლაცუზბაია, ვახტანგ ყოლბაია, რაფიელ გელანტია, თეიმურაზ
ჭახრაკია. აფხაზეთის ლაბირინთი, გვ.124 – თბილისი, "არხატი", 1999
14. პაპასქირი ზ., ნარკვევები თანამედროვე აფხაზეთის ისტორიული
წარსულიდან, ნაკვეთი II, თბ., 2007;
15. ჯოჯუა დ., აფხაზეთი 1938–2006 წლებში: რეგიონალური ისტორიული
პროცესის ასპექტები. თბ., 2007;
16. გურგენიძე ვ., წერეთლი ნ., „საერთაშორისო ორგანიზაციების როლი
კონფლიქტების მართვასა და მოწესრიგებაში“, თბ., 2012;
17. [http://www.econpolicyfact.ge/ka/election/1/party/ertiani-natsionaluri-
modzraoba/platform/makroekonomikuri-sakitkhebi](http://www.econpolicyfact.ge/ka/election/1/party/ertiani-natsionaluri-modzraoba/platform/makroekonomikuri-sakitkhebi)
18. კვესელავა ი., აფხაზეთი - თანამედროვე საერთაშორისო და ქართულ
პოლიტიკაში, ჟურნ. „საისტორიო ვერტიკალები“, თბ., 2016;
19. გაზ, „აითაირა“, საზოგადოებრივ პოლიტიკური მოძრაობის
„ვოზროჟდენია“ პერიოდული ორგანო. სოხ. 2015. (რუსულ ენაზე);
20. http://partiebi.ge/new/index.php?m=41&parties_id=1
21. http://partiebi.ge/new/index.php?m=41&parties_id=2
22. გეოპოლიტიკური და გეოსტრატეგიული ტრანსფორმაცია ევროპაში.
ავტორი: კახაბერ კაციტაძე. გამომცემლობა (გამომცემლობა მერიდიანი
2001წ)
23. საქართველოს ეროვნული უსაფრთხოების კონცეფცია. დოკუმენტი N264.
2003 წ.
24. კაკიტელაშვილი, ქეთევან. ისტორიის რეკონსტრუქცია აფხაზურ და
ქართულ სასკოლო სახელმძღვანელოებში. თბილისი. 2015. გვ 98.

25. აკობია ეკა, საერთაშორისო ურთიერთობების თეორია: სალექციო კურსი
სოც. მეცნ. მაგისტრატურისათვის / ეკა აკობია ; [მთ. რედ.: მარინე
ჩიტაშვილი, ენობრ. რედ.: ლია კაჭარავა] - თბ. : სოციალურ
მეცნიერებათა ცენტრი, 2006 - 100გვ.